

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Sociální a humanitární práce

Sára Mikolášková

Codevelopment - specifický koncept rozvojové spolupráce

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Daniela Růžičková

2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne

.....

Sára Mikolášková

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Daniele Růžičkové za ochotu a trpělivost, se kterou odborně vedla mou práci. Děkuji také všem, kteří se na její tvorbě podíleli jakýmkoliv dalším způsobem, za jejich cenné rady a věnovaný čas.

Obsah

Úvod	6
1 Základní pojmy.....	9
1.1 Zahraniční rozvojová spolupráce	9
1.2 Migrace	11
1.2.1 Dopady migrace	13
1.2.2 Motivace k migraci	15
1.3 Sociální práce a mezinárodní sociální práce	16
1.3.1 Sociální práce.....	17
1.3.2 Mezinárodní sociální práce	18
2 Koncept „codevelopment“	20
2.1 Historie konceptu codevelopment.....	20
2.1.1 Zakladatel konceptu Sami Naïr.....	20
2.1.2 Počátky konceptu codevelopment	23
2.2 Pojetí „codevelopment“ dnes	25
2.2.1 Intervence codevelopment	26
2.2.2 Nástroje codevelopment	29
2.2.3 Subjekty a jejich role v codevelopment	37
2.3 Codevelopment v pojetí EU a ČR.....	42
2.3.1 Codevelopment a Evropská Unie	42
2.3.2 Codevelopment a Česká republika	44
2.4 Diskuze a kritika konceptu.....	47
3 Codevelopment v praxi - Organizace ACOBE/AMIBE.....	49
3.1.1 Vznik a vývoj organizace ACOBE/AMIBE	49
3.1.2 Charakteristika organizace ACOBE/AMIBE	50
3.1.3 Codevelopment jako jedna z pracovních oblastí ACOBE/AMIBE.....	51

3.1.4	Programy a projekty codevelopment	54
Závěr		57
Seznam použitých zdrojů		60

Úvod

Téma zahraniční rozvojové spolupráce¹ je dnes jednou z prioritních otázek nejen Evropské unie, ale každé vyspělé země. Odborníci v oblasti rozvojové spolupráce se dlouhodobě snaží přizpůsobit globalizačním trendům, které mají vliv na proměnu společnosti na celém světě. Právě tyto změny jsou podnětem pro vznik nových metod a přístupů rozvojové spolupráce, mezi které patří i codevelopment.

Všeobecně definice rozvojové spolupráce hovoří o jednosměrné pomoci plynoucí ze strany vyspělých států, v našem případě České republiky, do států rozvojových² či transformujících se. Codevelopment a jeho výjimečnost spočívá v navázání rozvojové spolupráce na migraci, jakožto možný prostředek rozvoje obou zúčastněných zemí, vysílající i přijímající. Pro pochopení podstaty codevelopment je tedy důležité zabývat se tímto pojmem a jeho propojením s rozvojovou spoluprací: migrace se stává prostředkem rozvojové spolupráce, díky kterému se otevírá možnost oboustranně výhodného procesu, pro obě partnerské země, kterými jsou v tuto chvíli země původu a země hostící migranta.

Rozvojové otázky jsem se intenzivněji začala věnovat během zahraniční praxe ve Španělsku, kde jsem se s pojmem „codevelopment“, španělsky „codesarrollo“, setkala poprvé. Praxi jsem vykonávala v organizaci pracující s imigranty a díky pobytu zde jsem měla možnost vidět, jak koncept, který propojuje právě migraci a rozvojovou spolupráci, funguje v praxi.

V návaznosti na tuto zkušenost mne zajímalo, jak je s tímto přístupem obeznámena odborná veřejnost v České republice. Z mého drobného osobního

¹ Výraz „zahraniční“ se často vypouští, ale hovoříme-li o „rozvojové spolupráci“, chápeme ji obvykle jako „zahraniční rozvojovou spolupráci“. Dříve se ve stejném smyslu užíval pojem „rozvojová pomoc“.

² Všeobecně platná definice rozvojové či rozvinuté (vyspělé) země neexistuje. Jsou však různá kritéria, seznamy nebo přístupy, podle kterých se dají definovat rozvojové země. Například OSN uvádí 137 zemí a území (136 plus okupovaná území v Palestině). Světová banka chápe jako rozvojové všechny země s nízkým nebo středním příjmem. (Rozvojovky, [online]) V dnešní době patří k nejuznávanějším měřítkům pro rozvoj země Index lidského rozvoje, který bere v potaz nejen ekonomické, ale i sociální aspekty rozvoje země. (Hra o Zemi, 2007, [online]) Rozvinutou, neboli vyspělou, zemí můžeme všeobecně označit země s vysokým HDP na osobu, rozvinutou energetiku, chemickým a strojírenským průmyslem na vysoké úrovni atd. Např. Horký (2010, s. 30) počítá mezi rozvinuté země členy OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development, Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj), členské země EU a některé transformující se země.

Pokud rozvinutá země podporuje rozvojovou, hovoříme o nich jako o „partnerských zemích“.

průzkumu³ jsem se dozvěděla, že v českém kontextu s přístupem propojujícím migraci a rozvoj v dnešní době pracuje pouze jediná organizace⁴ a jedno ze svých témat mu věnuje i specializovaný web a fórum Multikulturního centra Praha. Vzhledem k tomu, že se myšlenky tohoto konceptu již uplatňují v některých evropských zemích, rozhodla jsem se, že svou bakalářskou práci využiji k představení codevelopment v České republice.

Koncept codevelopment je záležitostí rozvojové a migrační politiky. Díky této skutečnosti je nezbytné připomenout aspekt sociální práce, který je s těmito pracovními oblastmi úzce propojen. Ačkoliv je práce na rozvojových projektech nejčastěji vnímána spíše jako manažerská či koordinační činnost, stále se zvyšuje potřeba porozumět problémům ve světě očima těch, kterým je pomoc určena. To umožňuje právě perspektiva sociální práce, přestože zjištěné potíže jsou pak většinou řešeny na jiné úrovni. (Oláh, Princová, 2009, s. 2) Spojitost mezi sociální prací a migrací je významná v mnoha oblastech. Nejčastěji ji chápeme jako práci s cizinci v hostitelské zemi v podobě základního či specializovaného poradenství, terapií, doprovázení, pomoci při integraci do majoritní společnosti, vzdělávací a aktivizační činnosti apod. Sociální práce směřována migrantům v kontextu codevelopment může být realizována jak v cílových destinacích migrujících osob, tak v jejich zemích původu nebo v obou místech najednou, v tom případě hovoříme o mezinárodní sociální práci. Z těchto důvodů je třeba sociální práci v rámci codevelopment vnímat jak na národní, tak na mezinárodní úrovni.

Cílem bakalářské práce je představit koncept codevelopment a uvést příklad jeho fungování v praxi. Důvodem, proč chci tento přístup dostat do podvědomí odborníků v oblastech rozvojové spolupráce a migrace v České republice, je výše uvedená soukromá sondáž, jež potvrzuje neznalost tohoto přístupu i přes jeho silný potenciál. Fungování konceptu v praxi jsem se rozhodla uvést pro jasnější a uchopitelnější představu celé myšlenky, na příkladu spolupráce mezi Španělskem a Bolívií. Protože se většina činností v rámci codevelopment pojí s aspektem sociální práce, v průběhu celého textu si budeme všimnout toho, jakou úlohu v nich zastávají sociální pracovníci na lokální i mezinárodní úrovni

³ Oslovila jsem několik organizací zabývajících se rozvojovou či migrační problematikou a fyzické osoby na akademické půdě v těchto oblastech.

⁴ Mezinárodní organizace pro migraci; více v kapitole „Codevelopment v praxi“.

Pro komplexní zachycení tématu strukturuji celou práci do tří kapitol. První z nich je věnována třem pojmům, rozvojové spolupráci a migraci, jež jsou stěžejními pro vymezení codevelopment, dále sociální a mezinárodní sociální práci, která při realizaci intervencí codevelopment hraje významnou roli. Druhá kapitola se věnuje teoretickému představení konceptu codevelopment. V její první části se zabývám historií konceptu, následně se pozornost plynule ubírá k jeho pojetí v dnešní době, více než po patnácti letech od první zmínky o něm. Dále je dán prostor pojetí codevelopment v rámci Evropské unie a České republiky, které ve svých dokumentech sice neskloňují přímo pojem „codevelopment“, věnují se však práci v oblasti „migrace a rozvoje“, což se ve své podstatě shoduje se základními východisky „našeho“ konceptu. V závěru této kapitoly se stručně věnuji více či méně problematickým oblastem, které v konceptu obecně spatřují odborníci z oblasti rozvojové spolupráce a migrační politiky. Třetí kapitola práce se soustředí na pojetí codevelopment v praxi, na jeho reálné využití a práci s ním. Pro tento účel jsem se rozhodla popsat příklad fungování nevládní organizaci ACOBE/AMIBE, která realizuje programy a projekty codevelopment mezi Španělskem a Bolívií.

Pro naplnění cíle, představení codevelopment, specifického konceptu rozvojové spolupráce a popsání příkladu z praxe, jsem se rozhodla použít jeden z přístupů kvalitativního výzkumu, případovou studii. Ta umožňuje detailně popsat všechny náležitosti, které s konceptem souvisí. Jak je řečeno výše a jak budeme moci sledovat v následujících řádcích, koncept codevelopment je novým a téměř neznámým přístupem v rozvojových i migračních politikách. Z tohoto důvodu doposud není mnoho autorů a relevantní literatury, která se jím podrobně zabývá a proto jsem pro výchozí uchopení volila primárně dva základní zdroje⁵, které jsem měla možnost získat při školní zahraniční praxi ve Španělsku, kde se s konceptem dlouhodobě pracuje. Krom těchto jsou i další základní prameny pro zpracování cizojazyčné, veškeré překlady jsou vlastní.

⁵ Malgesini a kol., 2007; Ochoa, 2009.

1 Základní pojmy

Základní myšlenkou konceptu codevelopment je propojení oblastí rozvojové spolupráce a migrace. Oba pojmy již dlouhodobě existují samostatně, ovšem teprve při plynulém odkrývání souvislostí mezi nimi vychází najevo, jak si tyto dva procesy mohou být navzájem prospěšné. V prvé řadě, abychom tyto souvislosti mezi nimi vůbec mohli spatřovat, se musíme soustředit na každý z nich samostatně a uvědomit si, co ten který obnáší. Na závěr této kapitoly se věnuji pojmu mezinárodní sociální práce, disciplíně, která projekty a programy codevelopment doprovází.

1.1 Zahraniční rozvojová spolupráce

České fórum pro rozvojovou spolupráci popisuje zahraniční rozvojovou spolupráci⁶ v širším pojetí jako ucelenou vládní politikou vůči partnerským rozvojovým a transformujícím se zemím, v užším slova smyslu pak můžeme hovořit o pomoci jednoho státu vyjádřené převodem materiálních zdrojů, zkušeností, technických znalostí a finančních darů nebo půjček za účelem dlouhodobě udržitelného rozvoje partnerských zemí. (FORS, 2011, [online]; Riddel, 2008 dle Princová, 2011, s. 29)

Rozvojová spolupráce se vyvíjí přibližně od 20. století a dochází tak ke změně vnímání toho, co činnosti rozvojové spolupráce vlastně představují a čeho by měly dosáhnout. Dříve se hlavní důraz kladl především na podporu ekonomiky a využití vědy a techniky, respektive odstraňování chudoby a rozvojová pomoc byla realizována paternalistickým přístupem. Tento se však z dlouhodobého hlediska neosvědčil a v sedmdesátých letech se na rozvojovou pomoc začíná pohlížet z jiné perspektivy. Větší pozornost se při poskytování pomoci začíná přikládat občanům přijímajících zemí (např. ekonomům) a také na poskytování pomoci, která zasáhne všechny sektory a občany dané společnosti, snaží se o partnerskou spolupráci. Díky konceptu Amartyi Sena, nositele Nobelovy ceny za ekonomiku, se na chudobu přestává nahlížet jako na nedostatek finančních prostředků k životu, ale začíná být vnímána jako absence možnosti výdělků a rozvoje. Do otázek rozvojové pomoci už nespadá pouze

⁶ Výraz „zahraniční“ se často vypouští, hovoříme-li ale o „rozvojové spolupráci“, chápeme ji obvykle jako „zahraniční rozvojovou spolupráci“. Dříve se ve stejném smyslu užíval pojem „rozvojová pomoc“.

ekonomická a sociální oblast, ale začíná se pracovat i s růstem populace, využíváním přírodních zdrojů a s problémy spojenými s životním prostředím. Zároveň se ale setkává i s tématy korupce či nechutí ke změnám některých méně rozvinutých států. V dalších letech se objevují první konkrétnější a jasnější nástroje a výsledky, mezi něž patří například Rozvojové cíle tisíciletí⁷. Realizace rozvojové spolupráce v dnešní době však významně brzdí nedostatek finančních prostředků ze strany rozvinutých států. Ty často zdaleka ani nedosahují hranice, kterou pro podporu ZRS doporučuje OSN (0, 7% hrubého národního důchodu z ročního rozpočtu. (Opršal a kol., 2008, [online]; Princová, 2011, s. 35 – 36)

Nezákladnější formou, jak můžeme dělit podobu rozvojové spolupráce je bilaterální a multilaterální spolupráce. O bilaterální, dvoustranné spolupráci hovoříme tehdy, když jeden stát, zpravidla rozvinutý, samostatně a přímo poskytuje pomoc druhé, rozvojové zemi. Jako multilaterální, mnohostrannou formu spolupráce chápeme takovou pomoc, kdy rozvojovým zemím přispíváme prostřednictvím mezinárodních organizací (zejména agentur OSN či Světové banky). Konkrétní podoby obou těchto forem se různí; patří sem více či méně rozsáhlé rozvojové projekty vytvářené na základě potřeb rozvojových zemí a jejich obyvatel, rozvojové programy, stipendia, zvýhodněné půjčky, transformační spolupráce, sektorová a rozpočtová podpora, ale i humanitární pomoc či pomoc uprchlíkům. (Opršal a kol., 2008, [online]; ČRA, 2009, [online]) Jak uvidíme dále, většina z těchto přístupů rozvojové spolupráce se dá kombinovat v projektech codevelopment.

V rámci pojmu „zahraniční rozvojová spolupráce“ vnímám jako nezbytné stručně představit práci v této oblasti na území ČR, kde byl v roce 2010 po dlouhém očekávání přijat zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci. Ten zahraniční rozvojovou spoluprací rozumí „souhrn činností hrazených ze státního rozpočtu, jejichž cílem je zamezit ztrátám na životech a újmě na zdraví, zmírnit utrpení a obnovit základní životní podmínky po vzniku mimořádných událostí, jakož i zmírňovat dlouhodobě trvající následky mimořádných událostí a předcházet jejich vzniku

⁷ Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium Development Goals, MDG) je program, v rámci něhož se v roce 2000 všech 191 členů OSN zavázalo do roku 2015 naplnit 8 konkrétních rozvojových cílů. Plnění těchto cílů má vést k odstranění největších problémů rozvojového světa. Jsou to 1. Odstranit extrémní chudobu a hlad, 2. Zpřístupnit základní vzdělání pro všechny, 3. Prosazovat rovnost pohlaví a posílit postavení žen, 4. Omezit dětskou úmrtnost, 5. Zlepšit zdraví matek, 6. Bojovat proti HIV/AIDS, malárii a jiným nemocem, 7. Zajistit trvalou udržitelnost životního prostředí, 8. Vytvořit globální partnerství pro rozvoj. Každý z cílů má další podkritéria, které ho upřesňují. (OSN, 2005, [on-line])

a negativním důsledkům“. (Zákon č. 151/2010 Sb.) Dle tohoto zákona se zahraniční rozvojová pomoc uskutečňuje takovým způsobem, který „naplňuje stanovené cíle, zejména realizací rozvojových programů a projektů, vysíláním expertů, poskytováním vládních stipendií ke studiu na vysokých školách v České republice, peněžními dary do zahraničí, finančními příspěvky zahraničním institucím, mezinárodním organizacím a integračním seskupením a poskytováním zvýhodněných půjček a úvěrů“. (Zákon č. 151/2010 Sb.) V České republice působí jako zastřešující orgán pro zahraniční rozvojovou spolupráci od roku 2008 Česká rozvojová agentura (ČRA), jejímž zřizovatelem je Ministerstvo zahraničních věcí. Česká republika má, stejně jako další evropské země, seznam prioritních zemí, jimž primárně směřují prostředky rozvojové spolupráce. Mezi těchto osm zemí patří Angola, Bosna a Hercegovina, Jemen, Moldavsko, Mongolsko, Srbsko a Černá Hora, Vietnam a Zambie.

Jak již bylo řečeno, rozvojová pomoc, v dnešním pojetí rozvojová spolupráce, se dlouhodobě vyvíjí a stále ještě ve fázi vývoje je. V mnoha zemích rozvojová spolupráce postupně získává podobu codevelopment a je poskytována a přijímána s ohledem na migrační situaci. Vzhledem k úspěšnosti a silnému potenciálu těchto aktivit je žádoucí, aby tuto podobu, alespoň částečně, získala i na území České republiky. Zde je za poskytování rozvojové pomoci zodpovědná Česká rozvojová agentura a právě ta je hlavním subjektem, který může mít zásadní vliv na tuto možnou transformaci.

1.2 Migrace

Codevelopment, respektive jeho zakladatel, říká, že migrace může přispět k rozvoji hostitelské i vysílající země migrantů. Toho lze dosáhnout tehdy, když budeme podporovat pozitivní a naopak potlačovat ty negativní dopady, které migrace na obě země má. Abychom tohoto byli schopni, musíme pojmenovat a seznámit se s tím, jaké tyto dopady jsou a jakým způsobem se dají ovlivňovat.

Pojmem „migrace“ je obecně označován proces prostorového přemísťování osob přes hranice. Migraci můžeme rozdělit na několik různých forem, ty se trochu různí vždy zároveň s jejich autorem. Pro naši potřebu – vysvětlit, co pojem migrace obnáší a jak ho budeme vnímat v rámci této práce – volím základní rozdělení, základní

pojmenování, zkombinované z různých zdrojů⁸. První rozdělení pohybu osob je závislé na poloze řečených překračovaných hranic, které mohou být uvnitř jednoho státu, v tom případě mluvíme o *vnitrostátní* neboli vnitřní migraci; pokud se jedná o překročení hranice státu za účelem trvalého, dlouhodobého či krátkodobého pobytu, hovoříme o migraci *mezinárodní* neboli vnější. Toto přemísťování je spojeno se změnou místa bydliště na kratší či delší dobu, případně natrvalo⁹. V kontextu této práce, respektive v kontextu konceptu codevelopment, budeme migraci vždy vnímat právě na mezinárodní úrovni. Dle směru pohybu migrujících osob, migrantů, rozeznáváme *emigraci*, emigranty – osoby opouštějící svou vlast a *imigraci*, imigranty – osoby, které se stěhují do nové oblasti. V rámci codevelopment se aktivně pracuje na obou stranách, ve vysílající i přijímající zemi. To, jakou konkrétní podobu tato práce může mít, nejlépe představí příklad z praxe v poslední kapitole tohoto textu. Dále můžeme rozlišovat důvody migrace, při čemž hovoříme o migraci *dobrovolné* – v případě, kdy stěhování vyplývá z vlastní iniciativy migranta, nebo na *nedobrovolnou*, *neboli nucenou*. Tak o pohybu jedince mluvíme tehdy, je-li ke stěhování z jakéhokoliv důvodu donucen¹⁰. Projekty a programy codevelopment s těmito možnostmi počítají a berou na ně zřetel, nejsou jimi však omezené. Ačkoliv se práce s každou skupinou velice různí, v obou případech může vést k rozvoji té společnosti, kterou migrant opustil i té, do které přichází. V návaznosti na toto dělení můžeme hovořit i o migraci *regulérní (legální)*, kdy má jedinec vyřízené a v pořádku všechny dokumenty potřebné k dlouhodobému pobytu, případně k práci, v hostitelské zemi, a *neregulérní (nelegální)*. „Nelegálním“ imigrantem se jedinec může stát například díky nesplněné vízové povinnosti apod., tato otázka je v dnešní době jednou z nejdiskutovanějších a nejvíce problematických v práci v oblasti migrace. (Janků, 2006, s. 15; Jeden svět, nedatováno, [on-line]; Polis, nedatováno, [on-line]) Codevelopment obecně podporuje a pracuje s migranty regulérními, možno říci „oficiálními“; ovšem to, zda, a případně jak, se projekty a programy budou aktivně zaměřovat na neregulérní migraci či nikoliv, vždy záleží na individuálním uvážení jejich realizátorů. V každém případě by si měl být každý subjekt

⁸ Demografie, 2009, [on-line]; Drbohlav, 2001; Janků, 2006; Jeden svět, nedatováno, [on-line]; Laczko, 2006; Polis, nedatováno, [on-line].

⁹ Pro mezinárodní migraci stanovuje OSN limitní hranici jednoho roku pobytu za hranicemi daného státu. (Demografie, 2009, [on-line])

¹⁰ Může se jednat např. o deportaci, vyhoštění, evakuaci, obchod s otroky atd.

zabývající se rozvojem a migrací minimálně vědom skutečnosti, že „nelegální“ migrace je dlouhodobě součástí migračních trendů.

Migraci můžeme dělit i dle jejích fází, které Demuth (2000 dle Janků, 2006, s. 25) rozděluje na základní čtyři. Těmi jsou odchod, samotná cesta, příchod a pobyt, při čemž těmto etapám vždy předchází rozhodování o migraci a následuje zabydlování se. Každá fáze nese specifický kontext, ve kterém vždy zásadní roli hraje rodina přistěhovalce. Intervence codevelopment často spočívají v práci, s jednotlivci i rodinou, která se soustředí na každou z těchto etap individuálně. Tuto skutečnost nejlépe ilustruje projekt realizovaný mezi Španělskem a Bolívií¹¹, který je představený v poslední kapitole této práce.

Migrace je skutečně variabilní realitou nejen díky různorodým důvodům jejího uskutečnění, ale i proto, a to především, že každá hostitelská země, každá oblast a zdejší společnost přijímá migranty z různých oblastí velice rozdílně. Tento přístup se krom regionálních znaků liší i vzhledem k tomu, co do přijímající společnosti nový spoluobčan přináší, jaké jsou jeho schopnosti a dovednosti. Nejčastěji se hledí na migrantův jazyk, vzdělání, odbornou přípravu, víru, ale i jeho motivaci pro samotnou migraci atd. Primárně z těchto důvodů se musíme vyhnout zobecnění řešení migrace a nahradit ji zkoumáním reálných individuálních případů, které berou v potaz geografický region země původu i země hostitelské, státní příslušnost přistěhovalce, pohlaví, věk a sociální charakteristiky jedince. Toto je jedním ze zásadních hledisek při realizaci projektů a programů codevelopment: chceme-li přispět k rozvoji vysílající i hostitelské společnosti, v žádném případě nelze generalizovat intervence tak, že bude řečen jeden recept, jedna cesta, která je „ta správná“ pro veškeré oblasti působení. Každý zainteresovaný subjekt musí na prvním místě vždy detailně prozkoumat situaci a vyhodnotit, jakým způsobem bude postupovat a které kroky povedou k naplnění jeho zájmu – přispění k rozvoji vysílající i přijímající země.

1.2.1 Dopady migrace

Již několikrát bylo řečeno, že rozvoje v cílové a vysílající zemi migrantů prostřednictvím migrace lze dosáhnout tehdy, když budeme podporovat její pozitivní

¹¹ „Lepší dynamika migrace mezi Bolívií a Madridem: zodpovědná migrace, dobrovolný udržitelný návrat a přesídlení“.

účinky a naopak minimalizovat ty negativní. Aby se tak mohlo stát, je nezbytné tyto dopady jasně vymezit a pojmenovat.

Mezi hlavní negativní dopady migrace na zemi jejich původu řadíme především tzv. „brain drain“, odliv mozků. Tj. *odchod vzdělaných a kvalifikovaných lidí, kdy země přichází o svou budoucí elitu a zároveň o investici do jejího vzdělání*. Tento jev může mít negativní dopady zejména v rozvojových zemích. S tímto fenoménem ale úzce souvisí, v dnešní době čím dál tím častěji, možnost návratu těchto osob s *novými zkušenostmi*, které mohou uplatnit ve své zemi původu. Mezi pozitivní dopady pro zemi původu migrantů dále počítáme i tzv. *remittance*, části výdělků v rozvojových zemích zasílaných zpět do své vlasti. Těmto pozitivním dopadům, návratové migraci a remitencím, se budeme více věnovat v další části práce jakožto možným konkrétním nástrojům konceptu codevelopment. (Jeden svět, nedatováno, [on-line]; Laczko, 2006, s. 80 – 86; Tran, 2008, [on-line])

Klíčových dopadů migrace na cílové země je hned několik, pokud začneme těmi negativními, budeme jmenovat *sociální problémy a napětí*, které mohou souviset s příchodem velkého počtu cizinců. Jak je řečeno výše, každá společnost a její vnímání migrantů se různí i v závislosti na tom, co cizinec přináší. Imigranti, kteří přichází z rozvojových zemí, se v cílových destinacích mohou setkávat s *nedůvěrou a obavami*, které jsou spjaty s obviňováním z krádeže pracovních míst, snižováním mezd v některých odvětvích a s tím související pokles životní úrovně místních obyvatel¹². K tomuto obviňování významně přispívají i obavy o bezpečnost a v posledních letech nově i strach z terorismu. Příchod velkých skupin cizinců – i když jejich členové mohou přicházet individuálně – se váže i na vznik sociálních problémů, kterými je často nebezpečný *vznik uzavřených či izolovaných komunit, ghett*¹³. Samotní imigranti i jejich děti se díky této realitě mohou setkávat, a často setkávají, s *krizí identity* a scházejícími pocity sounáležitosti k nějaké společnosti. Další problémy vyplývají ze střetu odlišných kulturních návyků, které jsou vyostřovány díky stále zažité *xenofobii a rasismu* ve většině zemí. Ty nejčastěji plynou ze vzájemného nepochopení a předsudků. Migrace

¹² Odborníci se však převážně shodují na tom, že přistěhovalci domácím práci neberou. Jednak proto, že počet míst, která obsazují, se vyrovnává s počtem míst, která naopak vytvářejí a také proto, že přistěhovalci většinou obsazují místa, o která nemají zájem ani domácí nezaměstnaní.

¹³ Taková situace vznikla například ve Francii, kdy jsou na okraji velkých měst lokality s vysokou nezaměstnaností a špatnou úrovní vzdělání.

má však pro hostitelskou zemi i některé pozitivní dopady. Mezi ty patří především *obsazování pracovních míst, o které nemají zájem místní*¹⁴ a cílové země tímto způsobem mohou *doplňovat pracovníky na kvalifikované neobsazené pozice*, nejčastěji v oblasti vědy a výzkumu, zdravotnictví, IT atd. (Janků, 2006, s. 20; Jeden svět, nedatováno, [on-line]; Laczko, 2006, s. 80 – 86; Tran, 2008, [on-line])

1.2.2 Motivace k migraci

V úvodu této kapitoly bylo řečeno, že proto, abychom mohli potlačovat či podporovat pozitivní či negativní dopady migrace, musíme se v první řadě seznámit s tím, jaké tyto dopady jsou. Dalším krokem je pak pojmenování možných způsobů, *jak* tohoto ovlivňování dosáhnout. Nemám teď ovšem na mysli konkrétní nástroje, kterými lze realizovat codevelopment, hovořím především o fenoménu, se kterým samotné nástroje codevelopment mohou kooperovat. Tím je motivace k migraci.

Migrační světové trendy jsou obecně charakterizovány dvěma základními směry, a to *z jihu na sever* a *z východu na západ*. To potvrzuje například fakt, že přibližně jednu třetinu celosvětové populace migrantů nalezneme v sedmi nejbohatších státech světa (Německo, Francie, Velká Británie, Itálie, Japonsko, Kanada a USA). V zemích západní Evropy se jich na konci 90. let nacházelo více než 20 milionů. (Drbohlav, 2001, nečíslováno) Tato skutečnost ilustruje, o kterých oblastech hovoříme v rámci intervencí codevelopment, jako o partnerských zemích¹⁵. Tento pohyb obyvatel je vždy ovlivněn motivací migrace, kterou dělíme na tzv. tlakové – „push“ a tahové – „pull“ faktory. Právě ty hrají zásadní roli při realizaci projektů a programů codevelopment. Při jejich realizaci vždy musíme správně identifikovat faktory, které migrující nutí opustit svou vlast či naopak žít v jiné. To je totiž často otázka rozvoje a s ním související touha osob žijících v rozvojových destinacích, žít na stejné či podobné úrovni jako společnost vyspělých zemí. Pokud se nám podaří tyto faktory zodpovědně pojmenovat, mohou s nimi jednotlivé subjekty dále pracovat. Na tomto místě je záhodno připomenout prvotní myšlenku konceptu codevelopment, kterou je tvrzení, že „pokud je v zemi původu migrantů rozvoj na dostatečné úrovni, není důvod k migraci“.

¹⁴ Velmi rozšířené jsou například stavební a uklízečské práce, ale i péče o seniory atd.

¹⁵ Jsou jimi zpravidla právě země Jihu a Severu či Východu a Západu. Jako konkrétní příklad můžeme uvést spolupráci mezi zeměmi Evropy a Afriky, USA a Latinské Ameriky apod.

Všeobecně hovoříme o třech rovinách motivace migrace, kterými jsou *ekonomická*, která je dnes nejčastější příčinou stěhování obyvatelstva, *sociální* a motivace z důvodu *ochrany a bezpečí*. Push faktory, tedy ty, které migranta nutí svou zemi původu opustit, jsou v rámci ekonomické motivace nejčastěji chudoba, dlouhodobá nezaměstnanost, nízké mzdy a špatné uplatnění v oboru, velmi častou příčinou je ale i změna klimatu (povodně, dlouhodobá sucha) či přelidnění. Pull faktory, tedy ty, které migranta lákají do nové země, jsou z ekonomického hlediska často možnost lepšího pracovního uplatnění, vyššího výdělku, přívetivějších klimatických podmínek atd. Na sociální úrovni jsou nejčastějšími push faktory špatná úroveň zdravotnictví a vzdělání nebo člen rodiny, většinou manžel/ka nebo partner/ka, pobývajících v zahraničí, a to buď z důvodu své národnosti, nebo vlastní předchozí migrace. Pull faktory se tak stávají možnost vzdělání, přístupu ke zdravotní péči či sloučení rodiny. Nejvýznamnějšími push faktory v rámci ochrany a bezpečí jsou nejčastěji občanské nepokoje, válečné konflikty, politický režim, příslušnost k pronásledované skupině z důvodu etnické příslušnosti, politického či náboženského vyznání či různých forem diskriminace. Pull faktory jsou v této oblasti naopak svoboda, demokratický politický režim, možnost seberealizace, jistota fyzického bezpečí a další. (Drbohlav, 2001, nečíslováno; Jeden svět, nedatováno, [on-line]; Laczko, 2006, s. 73 – 79; Rozvojovka, 2007, [on-line])

Nejen při samotné identifikaci klíčových motivačních faktorů, ale následně i při tvorbě a realizaci intervencí codevelopment má významné zastoupení sociální práce. Sociální pracovník je totiž ten, který je schopen navazování kontaktů s jednotlivci, komunitami i úřady v oblasti působení codevelopment. Následující pojmy vysvětlují, co je náplní sociální práce, respektive sociálních pracovníků na lokální i světové úrovni.

1.3 Sociální práce a mezinárodní sociální práce

Jak bude řečeno v následující kapitole, projekty a programy propojující oblast migrace a rozvoje se mohou uskutečňovat jednak v zemi původu migrantů, jednak v zemi hostitelské. Třetí variantou intervencí codevelopment jsou ty, které se provádí najednou v obou zemích, se společnými prvky transnacionalismu. Díky těmto možnostem působí při codevelopment sociální pracovníci na lokální, národní,

i mezinárodní úrovni. Tato část práce se tedy věnuje vysvětlení jednotlivých pojmů, sociální práce a mezinárodní sociální práce.

1.3.1 Sociální práce

Pro zodpovědné definování toho, co je náplní sociálních pracovníků obecně a na lokální úrovni, uvádím definici schválenou Mezinárodní federací sociálních pracovníků¹⁶. Dále pak, pro možnost přesnějšího uchopení, definici sociální práce ze Slovníku sociální práce. Nutno podotknout, že ve 21. století se sociální práce neustále vyvíjí, z toho důvodu by žádná z definic neměla být považována za neměnnou a konečnou.

V roce 2000 byla v Kanadě v Montrealu přijata definice sociální práce Generálním shromážděním Mezinárodní federace sociálních pracovníků¹⁷. Ta říká, že sociální práce podporuje sociální změnu, řešení problémů v mezilidských vztazích a posílení a osvobození lidí za účelem naplnění jejich osobního blaha. Užívá teorii lidského chování a sociálních systémů, sociální práce zasahuje tam, kde se lidé dostávají do kontaktu se svým prostředím. Pro sociální práci jsou klíčové principy lidských práv a společenské spravedlnosti. IFSW mluví dále o tom, že se sociální práce ve svých různých formách zaměřuje na komplexní mezilidské vztahy a jejich prostředí. Úkolem je umožnit všem lidem plně rozvinout své možnosti, obohatit jejich životy a předcházet selhání. Odborná sociální práce se zaměřuje na zvládání obtíží a navození změny. Sociální pracovníci jsou agenti změny ve společnosti a v životech osob, rodin a společenství, jimž slouží. Sociální práce je vzájemně provázaný systém hodnot, teorie a praxe. (Sociální revue, 2005, [on-line])

Matoušek ve Slovníku sociální práce mluví o sociální práci jako o společenskovední disciplíně i oblasti praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení společenských problémů (chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanost aj.). Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům,

¹⁶ Překlad je použit z webu socialnirevue.cz.

¹⁷ International Federation of Social Workers, IFSW.

rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout nebo navrátit způsobilost k sociálnímu uplatnění. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky. Sociální práce je hlavním přístupem při poskytování sociální pomoci. (Matoušek, 2008, s. 200 - 201)

Ve chvíli, kdy jsme schopni pojmenovat náplň sociální práce a činnosti sociálních pracovníků obecně, můžeme plynule navázat na pojem mezinárodní sociální práce. Ten, stejně jako působení sociálních pracovníků na lokální úrovni, úzce souvisí s intervencemi codevelopment.

1.3.2 Mezinárodní sociální práce

Mezinárodní sociální práce, především v podobě práce s komunitou, představuje důležitou součást veškeré zahraniční pomoci. (Princová, 2011, s. 37) Ta je základním kamenem konceptu codevelopment, který ji navíc propojuje s fenoménem migrace. Na tomto místě se tedy věnuji tomu, co tato disciplína obnáší, jaké jsou její strategie, cíle a možné úrovně.

Na obecné definice sociální práce navazuje sociální práce mezinárodní. Healy (dle Cox, Pawar, 2006, s. 19) říká, že mezinárodní sociální práce je jednoduše sociální práce realizovaná mezinárodně, distančně od lokální a národní úrovně. Jejím hlavním úkolem je především podpora vzdělávání v sociální praxi globálně i lokálně s cílem vybudovat opravdovou integrovanou mezinárodní profesi, která bude schopna správně a efektivně reagovat na různé globální problémy, jež mají významný dopad na kvalitu života velké části populace (Cox, Pawar, 2006, s. 67) Základními strategiemi mezinárodní sociální práce jsou budování kapacit, pomoc ke svépomoci, vytváření pracovních příležitostí, posilování komunit a komunitní rozvoj. Mezinárodní sociální práce si klade dva hlavní cíle; na prvním místě zmírnění lidského utrpení a zranitelnosti, z dlouhodobé perspektivy pak snahu o odstranění chudoby ve světě (Princová, 2009, s. 65).

Warren (dle Healy, 2001, str. 6) identifikoval hlavní typy této práce dle realizovaných aktivit. První z nich je mezinárodní sociální případová práce, druhou je mezinárodní pomoc při katastrofách a ve válkách nebo pomoc určená zranitelným menšinám. Třetí aktivitou jsou mezinárodní konference o sociální práci a čtvrtá, poslední, je mezinárodní spolupráce mezi vládami a soukromými subjekty prostřednictvím Ligy národů, Mezinárodní organizaci práce a Zdravotní organizace

Ligy v boji proti nemocem, které zajišťují sociální a politický mír a harmonii po celém světě. Healy (dle Cox, Pawar, 2006, s. 19) definuje mezinárodní sociální práci jako mezinárodní odborné akce, jejichž kapacitu tvoří profese sociální práce a její členové a hovoří o čtyřech rozměrech mezinárodní sociální práce: mezinárodně propojená domácí praxe a advokacie, výměna odborníků, mezinárodní praxe a mezinárodní politika rozvoje a advokacie“. První úroveň pojmenovává fakt, že v dnešní globalizované době vyžaduje většina, ne-li všechny, aktivit lokální sociální práce mezinárodní perspektivu. Druhá dimenze, výměna odborníků, říká, že mezinárodní profese sociální práce vyžaduje strukturu, která by podporovala své členy po celém světě, aby se zapojily do vzájemné výměny na různých úrovních. Třetím rozměrem, mezinárodní praxí, je míněna potřeba a kapacita pro sociální práci, aby se zapojila do řady činností na mezinárodní úrovni, které odráží stejné hodnoty, cíle a praktické metody, které se využívají na jiných úrovních. Jako poslední aspekt uvádí Healy politickou dimenzi, potřebu sociální práce hájit rozvoj a efektivní provádění politik na ochranu práv a zvýšení blahobytu národů celého světa. (Healy dle Cox, Pawar, 2006, s. 19 – 20)

Koncept codevelopment propojuje politiku rozvojové spolupráce a migrace, při čemž jsou obě tyto oblasti bezprostředně doprovázené aspektem sociální práce. Pokud tyto oblasti propojíme, tento aspekt se nevytratí, z části se však přetransformuje do nadnárodní podoby. Toho, jakou konkrétní úlohu mohou zastávat sociální pracovníci a mezinárodní sociální pracovníci v uskutečňování codevelopment, si můžeme všimnout v průběhu celé práce, od teoretických východisek až po praktickou část.

2 Koncept „codevelopment“

Druhá kapitola je teoretickým východiskem pro třetí část práce. Konceptu codevelopment se věnuje v pěti obecných rovinách: jeho počátkům, intervencím, nástrojům, zainteresovaným subjektům a pojetí konceptu v rámci Evropské unie a České republiky. Hovoří tedy o tom, díky komu a proč se koncept objevuje. Dále, jak mohou vypadat intervence, kterými jsou myšleny především programy a projekty a to, co je pro ně základními kameny. Pod nástroji a subjekty bude představeno, jak a kdo tyto intervence dělá nebo dělat může. V závěru kapitoly se stručně věnuji kritice a diskuzím z řad odborné veřejnosti v oblasti migrace a rozvojové spolupráce.

2.1 Historie konceptu codevelopment

Spojení co-development, v českém překladu spolu-rozvoj, vzniká spontánně; zdá se totiž, že pokud je v zemi původu migrantů rozvoj na dostatečné úrovni, není důvod k migraci. Od této prosté myšlenky se začaly odvíjet iniciativy, které tak přímo spojují dva doposud samostatné pojmy. Zde mají počátky i myšlenky Samiho Naïra, který je považován za iniciátora konceptu společného rozvoje. Díky stručnému nahlédnutí do jeho života budeme schopni pochopit nejen to, jakým způsobem se k těmto myšlenkám dopracoval, ale i co bylo podnětem k vypracování zprávy francouzské vlády, ve které se o konceptu poprvé zmiňuje.

2.1.1 Zakladatel konceptu Sami Naïr

Sami Naïr¹⁸ je francouzský politik a myslitel alžírského původu, který se představil jako jeden z nejlepších evropských odborníků v otázkách přistěhovalectví a jako poradce francouzské vlády pro politiky související s těmito pohyby obyvatelstva. Ve svých dílech představuje svou vizi o solidárním světě, v němž probíhá integrace přistěhovalců a překonávání kulturních rozdílů mezi lidmi a kulturami prostřednictvím vzájemného dialogu.

¹⁸ Narodil 23. srpna 1964, Tremecén, Alžírsko. Od jednoho roku žije ve Francii.

Alžírský původ tohoto muže úzce souvisí s jeho časným zájmem o odlišné středomořské kultury a o studia přistěhovalectví. V osmnácti letech začal studovat na pařížské univerzitě v Sorbonně, kde se nejdříve věnoval právu, později zde vystudoval filosofii. Jeho zájem o politické otázky se začal rozvíjet především v šedesátých letech, v době rozkvětu sociálních hnutí ve Francii. V roce 1970 byl Naïr jmenován asistentem na katedře filosofie, kde studoval až do roku 1978, kdy získal doktorát z literatury a humanitních věd. Následně se stal profesorem na katedře politické teorie, kde působí do dnešní doby.¹⁹ (Biografias y Vidas, 2012, [on-line]; Thinking Heads, 2009, [on-line])

Zpráva Samiho Naïra

Z různorodých aspektů života Samiho Naïra jako politika a intelektuála, to, pro které je Naïr nejvíce znám a oceňován je jeho působení jako obránce práv imigrantů. To ho přivedlo k zapojení se do debaty o přistěhovalectví v postavení radikální opozice jakýchkoliv xenofobních či rasistických projevů. (Biografias y Vidas, 2012, [on-line])

V roce 1994 ho francouzský president, François Mitterrand, požádal o vypracování zprávy²⁰, která by se stala konceptem pro integraci přistěhovalců. V ní se poprvé definoval pojem „codevelopment“ jako ústřední myšlenka pro přispívání k tomuto cíli. Tou je *spojitost mezi mezinárodní spoluprací a migrací*. Teoretický rámec zprávy Samiho Naïra vysvětluje, proč bychom měli nadále spojovat spolupráci a migraci:

„Francie bude představovat tím lépe její základní hodnoty a posilovat tím spíše její mezinárodní viditelnost v rozměru proměny migrace na prostředníka, díky kterému bude mít možnost projevovat solidaritu s chudými zeměmi. Migrační politika pak díky tomu předpokládá zodpovědné vztahy s těmito zeměmi, je ale nezbytné prohloubit mezinárodní spolupráci v různých politických odvětvích. Tento požadavek se stal

¹⁹ Krom Naïrových dalších aktivit můžeme jmenovat například i vytvoření intenzivního učebního plánu, který vyučuje na různých univerzitách USA, Latinské Ameriky, Evropy a severní Afriky. Díky jeho působení se ve Španělsku, na Univerzitě ve Valencii, na počátku roku 1996 založila první katedra středomořských studií. V dnešní době působí jako europoslanec a vydává řadu článků z oblasti filosofie, ekonomie, literární kritiky a politické vědy do významných akademických časopisů ve Francii i v dalších zemích. Jeho knihy jsou překládány do angličtiny, italštiny, portugalského, řečtiny, kastilštiny, a katalánštiny. (Biografias y Vidas, 2012, [on-line])

²⁰ Rapport de bilan et d'orientation sur la politique de codeveloppement liee aux flux migratoires – Zpráva o rovnováze a orientaci v politice codevelopment spojená s přílivem migrace. Tato zpráva tvoří základ pro realizaci francouzské politiky v této oblasti a ovlivnila její pozdější vývoj v jiných zemích. (Mosangini, 2007, s. 3 - 4).

závazným, protože Francie v aktuální situaci již nemůže masivně přijímat nové imigranty a musí jednat o příčinách migrace, pokud se chce vyhnout drastickým opatřením a zhroucení principů republikánského právního státu.“ (Naïr, 1997, dle Mosangini, 2007, s. 3)

Účelem Naïrova mandátu bylo vytvoření návrhů pro zmírnění migrace a jejích dopadů na Francii. Cestou k naplnění tohoto úkolu byla minimalizace důvodů k migraci v zemích původu imigrantů. Z tohoto přirozeně vyplývá silná vazba codevelopment na migrační politiku - spojitost s kontrolou migračních toků a s podporou návratů těchto imigrantů do zemí původu. Zpráva objasňuje, že migrační toky jsou hrozbou pro Francii a že codevelopment vzniká jako alternativní reakce na tento problém. Výchozí bod konceptu – řízení migračních toků a podpora repatriací – nenechává na pochybách, že se codevelopment rodí jako instrumentální nástroj v zájmu Francie; následně se však hovoří i o vzájemných výhodách codevelopment, nejen pro země hostitelské, ale i pro rozvoj vysílajících zemí. (Mosangini, 2007, s. 3 - 4; Giménez, 2004, s. 7 - 8)

Cílem konceptu codevelopment, jak se mu často říká „vzorec Naïr“, je ukončit vnímání migrace jako problému a dosáhnout toho, že se jako možný prostředek rozvoje obou zúčastněných zemí stane jedním ze základních kamenů evropské migrační a rozvojové politiky. K této záležitosti Naïr kdysi řekl: „Imigrace není politický problém. Je to společenský jev podobně jako populační růst, nárůst manželství či rozvodů nebo územní rozložení obyvatelstva, což velkou vahou podléhá dobovým trendům.“ Na to dodal, že „činnost veřejných orgánů by si neměla pohrávat s přízraky a strachem, které nevyhnutelně vznikají díky těmto změnám, ale měla by tuto situaci vysvětlit veřejnosti, měla by prosazovat práva a povinnosti nově příchozích a využít je pro rozšíření pole působnosti právního státu.“ (Biografías y Vidas, 2012, [on-line])

Sami Naïr spojuje koncept codevelopment se skutečným jednáním přistěhovalců. Upozorňuje například na to, že pokud se cizinci přistěhují za prací do cizí země, uloží si vydělané peníze a posílají je svým rodinám, tak by se dalo sjednat podporování kapacity úspor přistěhovalců a směřovat tyto finance na projekty v zemi jejich původu. To znamená, že cílem je dosáhnout na vytvoření mikroprojektů a vyvážených vztahů mezi obcemi vysílajících i přijímajících zemí. Plán obsahuje i další myšlenky zaměřené na normalizaci vztahů mezi přistěhovalci a hostitelskou společností. S těmi souvisí i fakt, že všeobecně má každá hostitelská země jakousi

pomyslnou hranici pro přijímání imigrantů; abychom zamezili jejímu překročení, které může vést k široké škále problémů v přijímající společnosti²¹, navrhuje Naír zahájit spolupráci mezi zeměmi původu imigrantů a řízením migračních toků v hostitelské zemi. (Herrero, s. 5 – 6; Ochoa, 2009, s. 11 – 12)

Zpráva představuje hlavní okolnosti a původ konceptu tak, jak je projednáván v dnešní době a měla široký vliv na velké množství zemí²². Koncept je tedy později znovu přebírán mezinárodními Agenturami, veřejnými správami mimo Francii, neziskovými organizacemi, výzkumníky, asociacemi migrantů atd. a tvoří tak nezbytný pramen všeho, co bylo o codevelopment napsáno později. (Mosangini, 2007, s. 5) Tomu, jak se s konceptem pracuje a jak je vnímán v dnešní době se budeme věnovat ve druhé části této kapitoly, nazvané „Pojetí codevelopment dnes“.

2.1.2 Počátky konceptu codevelopment

Pojem codevelopment vznikl ve Francii před patnácti lety, v době ekonomické recese a restriktivní migrační politiky. Vnímání migrace jako problematického jevu je dodnes evidentní v mnoha zemích, přestože není způsobena pouze sociálně-ekonomickými faktory, jako je výše zmíněná pomyslná hranice pro přijímání zahraničních pracovníků, ale řadou dalších příčin, mezi které patří rasové předsudky, kulturní a náboženské odlišnosti, specifické formy trestné činnosti atd.

První iniciativy politiky codevelopment, které se dostaly na oči veřejnosti díky zprávě Samiho Naíra, usilovaly o dosažení dvoustranné dohody mezi hostitelskými zeměmi a zeměmi původu imigrantů a obsahovaly jasný prvek imigrační kontroly. Naír řekl, že Francie není schopna přijímat nové imigranty v této fázi ekonomiky bez kontroly vstupu do země a „zajištění dodržování pravidel“. Jeho návrh spočíval v dosažení konsensuálního řízení migrace, vzájemného se na různá opatření dvoustranné spolupráce, s cílem stabilizovat migrační toky u zdroje – v zemi původu – a zajistit integraci přistěhovalců v cíli jejich cesty. Tato myšlenka je v podstatě stále přítomná v evropské politice. Nicméně Naír také upozornil na zájmy zemí původu imigrantů (nejen na hostitelské země) a poznamenal, že přistěhovalci by mohli přispět k rozvoji

²¹ Mezi nejvýznamnější patří například vytváření vyloučených lokalit.

²² Krom Francie se politikou codevelopment nejvíce zabývá Španělsko, Německo a Itálie. Pracují s ním však i další země, často se však neskloňuje pojem „codevelopment“, ale spojení „migrace a rozvoj“, tak je to i u EU – více viz první část poslední kapitoly „Codevelopment v pojetí Evropské unie.“

vlastní země původu, tedy stát se „prostředníky rozvoje“. Tento teoretický příspěvek, který je jedním z hlavních bodů codevelopment, je založen na složité dokazovatelném předpokladu, podle kterého „žádná forma pomoci²³ nemůže nahradit činnost samotného přistěhovalce“. (Naïr, 1997 dle Ochoa, 2009, s. 11)

Dnes, o více než patnáct let později, se některé body z obsahu zprávy mohou jevit jako sporné či problematické, jiné měly ovšem nepochybný potenciál a pozitivní efekt jako zdroj pro nové přístupy v oblasti mezinárodní spolupráce a migrační politiky. Mezi těmito obsahy figuruje řada základních myšlenek, které dnes můžeme považovat za zakládající pro codevelopment. Patří mezi ně fakt, že mezinárodní migrace v některých případech může mít příznivé účinky jak pro společnost hostitelské země, tak pro společnost země původu, zároveň ale i k některým jevům negativním²⁴, které by měly být zmírněny. Dále pak, že přistěhovalci mohou hrát klíčovou úlohu jako činitelé rozvoje, a proto by se na ně mělo hledět jako na potencionální aktéry, možné činitele v této oblasti. A v úvahu se bere i předpoklad, že během formování migrační politiky a rozvojové pomoci, by hostitelské země měli hledět na zájmy zemí původu imigrantů. (Abad a kol, 2005, s. 9 – 18)

Koncepce transnacionalismu

Pojem „codevelopment“ – propojení migrace a rozvojové spolupráce – se objevil před necelými patnácti lety, podobně jako koncept codevelopment, v kontextu ekonomické globalizace, sociální nerovnosti, rozšíření nových komunikačních technologií a rozvoje dopravy. V souvislosti s globalizací se v sociálních vědách objevuje nový způsob interpretace migrace, kterým je *transnacionální migrace*.²⁵ Transnacionalismus představuje nový výklad strategie migrace, která vychází především z kritiky předpokladu, že společnost jako národní společenství je nutně kulturně a teritoriálně ohraničený systém. (Kostlán, nedatováno, [on-line])

²³ Veřejné orgány, banky, asociace atd.

²⁴ Ty mohou postihnout samotné přistěhovalce, země původu a země hostitelské. Více o dopadech migrace ve druhé části první kapitoly práce.

²⁵ Tento pojem vzniká především díky antropoložkám Lindě Basch, Nině Glick-Schiller a Cristině Szanton-Blanc, které jej začínají rozvíjet na základě svého výzkumu života karibských a filipínských migrantů v New Yorku. (Kostlán, nedatováno, [on-line])

V této souvislosti se hranice staly relativně prostupnými s ohledem na určité jevy jako toky informací, finanční pohyby, výrobní systém nebo tržní směny. To se ale nevztahuje k pohybu člověka, který je pod přísnou kontrolou na území celého západního světa. Tyto faktory ovlivňují aktuální migrační toky a přispívají k odlišení se od těch, které probíhaly v průběhu devatenáctého a velkou část dvacátého století. Hodnotu vzdálenosti mění popularizace letecké dopravy, rozvoje telefonních sítí, internetu atd. Call-centra, webové kamery, počítačové programy a mnoho dalších přispívají k výměně informací, zboží, a myšlenek tak rychle, jako nikdy v dřívější době. Díky těmto nástrojům má mnoho imigrantů k dispozici trvalou virtuální přítomnost v zemi původu. Mohou tam také jednou ročně i častěji cestovat, zatímco dříve to bylo nemožné. Toto vedlo a vede k jednomu z nejunikátnějších fenoménů doby: vznik sociálních, rodinných a podnikových sítí až *transnacionálního občanství*. Tedy takových osob, které svou činnost vykonávají na území několika zemí najednou, v jednom okamžiku. (Kostlán, nedatováno, [on-line]; Ochoa, 2009, s. 9 - 10)

Jak je řečeno v první kapitole, Healy rozlišuje čtyři roviny mezinárodní sociální práce, při čemž na prvním místě je „mezinárodně propojená domácí praxe a advokacie“. Reflektuje tu skutečnost, že v dnešní globalizované době téměř všechny aktivity sociální práce vykonávané na lokální úrovni, vyžadují mezinárodní pohled, respektive nadhled. Koncepce transnacionalismu tento rozměr nejen potvrzuje, ale přidává mu na proveditelnosti a díky přímému spojení s realitou ukazuje, jak důležitý tento nadhled v dnešní době je. Koncept codevelopment, a s ním i mezinárodní sociální práce, vychází právě z tohoto fenoménu. V podstatě především díky němu vznikají prvotní myšlenky o rozvoji na mezinárodní úrovni a s ním souvisejících aktivit sociálních pracovníků v tomto měřítku.

2.2 Pojetí „codevelopment“ dnes

Koncept jako codevelopment, který usiluje o transformaci již stávajících oblastí politiky²⁶ a který se komplexně dotýká politických, sociálních a etických otázek, vyžaduje před jeho zavedením do praxe čas pro uvažování, reflexe a debaty. Do dnešní doby je teoretická definice pojmu nejednoznačná, nyní se však snahy koncept definovat

²⁶ Migrační politika a politika zahraniční rozvojové spolupráce.

přemísťují od teoretických k více praktickým aspektům této myšlenky. Jak se dočteme v této kapitole, současné obavy nespočívají ani tak v definování toho, co to codevelopment je, jako ve stanovení způsobů, jak návrhy vyplývající z myšlenek konceptu realizovat v praxi.

Z různých myšlenek, které Sami Naïr předložil ve zprávě v roce 1997, jsou dvě, které se staly základními pilíři koncepce: propojení migrace a rozvoje a princip vzájemného prospěchu. Obsahem této části práce je, jak koncept codevelopment funguje v dnešní době. Aby byla tato teoretická část komplexní, strukturovala jsem ji do tří oblastí: první se zabývá intervencemi, které budeme chápat jako zásah nějakého subjektu (vlády, mezinárodní organizace apod.) do procesu, aktuálního dění v oblasti migrace a rozvojové spolupráce za účelem jeho ovlivnění, změny. Ty jsou nejčastěji v podobě jednotlivých projektů. Tímto popíšeme, *jak* dělat codevelopment; na otázku *čím* dělat codevelopment zodpoví podkapitola věnována nástrojům a subjekty pak budou těmi, *kdo* codevelopment dělá nebo dělat může.

Tomu, kdo a jak může vymýšlet a realizovat codevelopment ve všech jeho podobách se sice budu věnovat až v následujících částech práce, vnímám ale jako nezbytné ihned v úvodu upozornit, že v jakékoliv činnosti související s konceptem codevelopment může hrát svou roli, a většinou tomu tak je, sociální práce a sociální pracovníci. Toho, jakou podobu jejich nasazení může mít, si budeme všimnout v průběhu následujícího textu.

2.2.1 Intervence codevelopment

Příznivé důsledky migrace se částečně vytvářejí samy, přirozeně, bez zásahů a pomoci veřejných nebo soukromých orgánů. Tento jev Malgesini (2007, s. 31) pojmenoval jako „*spontánní codevelopment*“²⁷. Budeme-li se však soustředit na „intervence codevelopment“, musíme pojmenovat možné způsoby, jak tyto pozitivní, spontánní, důsledky migrace zlepšit a maximalizovat, a zároveň se pokoušet o minimalizaci důsledků negativních. Předmětem diskuzí je obsah těchto intervencí: znaky definující činnosti, které jeden či více aktérů mohou provádět za účelem vytváření codevelopment nebo k němu přispívat.

²⁷ Jedná se o pozitivní dopady migrace na obě zúčastněné země uvedené v první kapitole práce.

V oblasti zásahů codevelopment nejsou diskutovány pouze teoretické přístupy, ale také konkrétní opatření, které zahrnují například chod specifických finančních toků. Veřejní i soukromí poskytovatelé financí pro intervence codevelopment ale vyžadují definování, jak tyto intervence mají vypadat. Pouze tak je totiž možné určit, které programy a projekty z fondů mohou čerpat. (Ochoa, 2009, s. 16)

Projekty codevelopment

Pro účely této práce budeme projekt chápat jako „jedinečný proces sestávající z řady koordinovaných a řízených činností s daty zahájení a ukončení, prováděný pro dosažení cíle, který vyhovuje specifickým požadavkům, včetně omezení daných časem, náklady a zdroji“. Takto projekt definuje ISO 10006, pro širší představu je však přínosné i uvedení dalších definic, které například říkají, že je projekt „dočasné úsilí s cílem vytvořit unikátní produkt nebo službu“, znamená „aktivitu plánovanou, řízenou a kontrolovanou a to vedoucím projektu, který za ni nese plnou zodpovědnost, základní otázka zde zní „co, kde a za kolik?“ (Project Management, 2005, [on-line])

Diskutuje se, zda by projekty codevelopment měly zahrnovat aktivity v zemích původu i příjezdu, aby mohly být skutečně považovány za „codevelopment“ a také, zda se musí nutně počítat s účastí skupiny přistěhovalců, protože teorie codevelopment obhájí jejich roli jako aktivních činitelů rozvoje. Obecně existují dvě tendence; první je více striktní, spojená s nekompromisním výkladem codevelopment, který je koncipován jako konkrétní oblast činnosti a zdůrazňuje myšlenku vzájemného prospěchu. Druhá tendence vnímá projekty codevelopment s větší otevřeností a flexibilitou a vidí v nich všeobecně prostor setkání migrace a mezinárodní spolupráce. (Ochoa, 2009, s. 21 - 25)

Podle první z těchto vizí by mohl být projekt považován za codevelopment pouze tehdy, kdyby měl nutně pozitivní dopad v zemi původu i v zemi hostitelskou. Je ale třeba mít na paměti, že činnost pouze v jednom z obou pólů může mít dopad na stranu druhou, a to jako důsledek nadnárodních sítí a nové komunikační technologie. Někteří autoři také zastávají názor, že projekty codevelopment musí aktivně zapojit skupinu imigrantů ve všech jeho fázích, od samého počátku. Druhá teorie vidí v codevelopment možnost otevření nové pracovní cesty v oblasti rozvojové spolupráce, s ohledem na migrační fenomén v navrhování intervencí a zahrnující jejich klíčové činitele – imigranty – v činnostech usilujících o rozvoj svých původních regionů. Tento

přístup se zaměřuje na jednu z hlavních myšlenek Samiho Naïra, který předpokládá, že přistěhovalci mohou přispět k rozvoji jejich země původu a zamezí se tak přímému působení na druhém pólu migračního procesu, ve společnosti hostitelské země. (Malgesini a kol., 2007, s. 43 – 44 Ochoa, 2009, s. 21 – 25)

Realizace projektů codevelopment

Projekty codevelopment můžeme všeobecně rozdělit dle místa jejich realizace na ty, které jsou prováděny především v zemích původu s některými příspěvky v hostitelské zemi a naopak ty prováděné hlavně v hostitelské zemi s příspěvky v zemi původu. Dále také projekty, které se provádějí v obou zemích, se společnými prvky transnacionalismu. Obecně mají plány a programy codevelopment možnost velice širokého spektra činností vzhledem k tomu, že je možné propojit různé druhy zásahů za předpokladu, že splňují určité předem stanovené podmínky. Projekt codevelopment můžeme vygenerovat například kombinací projektu realizovaným v zemi původu a integrací jiného realizovaného v hostitelské zemi²⁸ a naopak. (Malgesini a kol., 2007, s. 57 – 59; Mosangini, 2007, s. 8 – 9)

Pokud jde o metodiku realizace projektů, zatím se zde uplatňuje tatáž a jsou zde prakticky stejné kroky jako v intervencích rozvojové spolupráce. Z technického hlediska je jediným odlišným prvkem projektů codevelopment právě nezbytná účast imigrantů a začlenění transnacionalismu při navrhování cílů, aktivit a výsledků. Pro tyto účely se používá metoda „logického rámce“ (Logical Framework)²⁹. (Ochoa, 2009, s. 24)

Vhledem k tomu, že se ocitáme v době, kdy se cesty codevelopment teprve prošlapávají, nevnímám jako zásadní, zda jednotliví realizátoři intervencí volí více či méně striktní nebo flexibilní směr této cesty. Jako klíčové spatřuji především to, že se o codevelopment, tedy o propojení migrace a rozvoje, vůbec snaží. Samozřejmě o úspěšné intervenci nelze hovořit tehdy, pokud jednotlivé fáze, od počátku až do konce, nejsou řádně propracovány. Tedy přesné určení potřeb a zájmů v oblasti/oblastech

²⁸ Nebo v oblasti či místě - v závislosti na rozsahu, ve kterém se pracuje.

²⁹ Ten je souborem technik a nástrojů, jež jsou základem pro řízení projektu. Umožňují identifikovat a analyzovat problémy a současně definovat cíle a stanovit aktivity pro jejich řešení. Díky tomuto postupu jsme schopni ověřit projekt z hlediska přiměřenosti a vhodnosti pro řešení daného problému. Dále můžeme sledovat proveditelnost a udržitelnost projektu. Metodu uplatňujeme v průběhu celého projektu – ve fázi přípravy, implementace i hodnocení projektu. (Projektový manažer, 2010, [on-line])

působení na základě důkladného průzkumu, zvolení vhodných nástrojů a mechanismů a zodpovědné vyhodnocení úspěšnosti projektu či programu.

2.2.2 Nástroje codevelopment

Existuje více možných pracovních linií, jak lze uskutečňovat codevelopment. V literatuře nenalezneme jeden konkrétní výčet těchto nástrojů, proto na tomto místě uvádím ty, které přitahují největší pozornost a v praxi je s nimi nejvíce zkušeností. Patří mezi ně remittance, mikroúvěry, návratová a cirkulární migrace, k níž neodmyslitelně patří profesionální kvalifikace, osvěta a vzdělávací činnost, utváření a posilování sociálních sítí a zakládání asociací a řízení migračních toků. V praxi je běžné, že jedna intervence, jeden projekt codevelopment zahrnuje několik těchto složek.³⁰ Role sociální práce je zde neopomenutelná a sociální pracovníci mohou stát u zrodu i realizace jednotlivých projektů a programů. Krom toho do jejich práce může patřit například zajištění a provádění vzdělávacích činností, základní i odborné poradenství migrujícím, ať v zemi původu či zemi hostitelské, a další.

2.2.2.1 Remittance

Všeobecně je remittance odesílání něčeho z jednoho místa na druhé. Ve studiích o migraci mají remittance tendenci inklinovat k finančním (nebo ekonomickým) a sociálním povahám a některé mohou být rozděleny do několika kategorií. Konkrétní definice remitencí se za posledních několik let výrazně změnila, především ale upřesnila. I to dokazuje zvyšující se zájem o jejich měření a výzkum. Mezinárodní měnový fond (International Monetary Fund, IMF), jehož vymezení přebírají i všechny ostatní instituce a národní banky, odvozuje remittance především ze dvou složek ze struktury bilance plateb, kterými jsou příjmy získané pracovníky v ekonomikách, kde nemají trvalé bydliště nebo zaměstnavatele, kteří nemají sídlo v zemích původu pracovníka a transfery od obyvatel jedné ekonomiky pro obyvatele ekonomiky jiné³¹. (IMF, 2009, dle Mikeš a kol., 2011, s. 44)

³⁰ Všechny tyto nástroje jsou velice rozsáhlými samostatnými oblastmi; pro náš účel jsou však uvedeny jen základní údaje, které nelze považovat za komplexní a konečné.

³¹ Obyvatel (rezident) je definován jako osoba, která pobývá (nebo má v plánu pobývat) jeden rok a více na území té které ekonomiky. Krátké cesty do jiných zemí z důvodů rekreace či práce nemají vliv na změnu místa rezidence; krom pobytu na jeden rok a více. (Mikeš a kol., 2011, s. 44)

Pokud se tedy mluví o remitencích všeobecně, jedná se o převody finančních prostředků. V kontextu migrace jsou to remittance ze strany přistěhovalců jejich příbuzným do země původu. Tyto remittance v globálním měřítku dosahují velkých objemů, i z toho důvodu je velký zájem zkoumat, do jaké míry mohou přispět k rozvoji země, do které putují. Neměl by být ale podceňován ani význam sociálních remitencí, které jsou nehmotné a jsou přenášeny mnohostranným způsobem: ze země příjezdu imigrantů do země původu, uvnitř země původu a odtud do místa určení. Jedná se o myšlenky, hodnoty, znalosti, praktické prostředky a osobní kontakty získané v důsledku migrační zkušenosti, které mohou hrát důležitou roli jako hybná síla změn. (Malgesini a kol., 2007, s. 96 – 97; Moré, 2005, s. 95 – 97)

Finanční remittance je obtížné kvantifikovat mimo jiné proto, že jsou odesílány prostřednictvím formálních i neformálních kanálů³². Neformálními remittencemi jsou nejčastěji zboží či peníze osobně přivezené do zemí původu migrantů. Odborníci se shodují na tom, že neformální, neboli neregistrované formy převodu remitencí využívají především migranti s nízkými příjmy. Důvodů pro převod remitencí tímto způsobem je však celá řada; kromě nejrozličnějších restrikcí a formálních překážek ze strany státu³³ se často jedná o snahu ušetřit za převod či zaslání peněz přes různé finanční společnosti. (Mikeš a kol., 2011, s. 48 – 49)

I přes to, že se tento mechanismus může zdát výhradně ekonomického rázu, i zde můžeme nalézt prostor pro působení sociální práce. V tomto ohledu se nejčastěji může jednat o specializované poradenství.

Použití a dopady remitencí

Využití získaných peněz po tom, kdy dorazí na místo určení, se liší v závislosti na zemi, regionu, sociálním profilu přijímající rodiny, jejich úrovni vzdělání a dalších faktorech. Například Ochoa (2009, s. 36) orientačně rozlišuje čtyři typy užití, mezi které patří *rodinná spotřeba* základního zboží včetně potravin, oděvů a podle některých autorů vzdělání a zdraví; *úspory*; *investice spojené s „okázalostí“*, mezi něž může patřit

³² Neformální převodní systémy peněz (Informal Value Transfer Systems, IVTS) jsou známy v různých částech světa pod různými jmény. Ovšem používání výrazu „neformální“ je z části matoucí, protože v některých zemích, např. ve Velké Británii, byly tyto systémy ve většině případech formalizovány a staly se subjektem státní regulace. (Mikeš a kol., 2011, s. 48 – 49)

³³ Zdanění, kontrola bankovních účtů apod.

financování slavností, náboženské oslavy nebo takové položky, které nejsou považovány za nezbytné a *výrobní investice*, kterou může být zboží dlouhodobé spotřeby (půda, bydlení), investiční zboží (např. strojní zařízení) a při vytváření nebo podpory malých podniků. Sem můžeme zařadit způsoby, jak konkrétně mohou migrace a remitence napomoci snížení zranitelnosti a chudoby obyvatel: příjemci mohou investovat do půdy nebo jejího zkvalitnění, nákupu zemědělských vstupů v hotovosti (např. nájemná práce, kontrola nemocí) s cílem užívat efektivnější a kultivační metody a dosáhnout vyšších výnosů, investice do zemědělských nástrojů a zařízení (např. vodní pumpy, pluhy), investice do vzdělání s vyhlídkou lepší perspektivy pro další generace a investice do majetku, s cílem generování zisku v místě bydliště, ale mimo zemědělský sektor (např. rikša, drtička, obchod). (Mikeš a kol., 2011, s. 55 – 56)

Dnes už víme, že tyto remitence mohou mít pozitivní i negativní dopady, proto by se před navrhováním intervencí codevelopment prostřednictvím remitencí měl každý aktér dobře seznámit se sociálně-ekonomickou situací té oblasti, se kterou zamýšlí jednat. Mezi pozitivní účinky remitencí patří snížení míry chudoby, zvýšení spotřeby, která může stimulovat produkci, zlepšení ekonomické situace mnoha rodin, zlepšení platební bilance hostitelské země, a zmírnění sociálního tlaku na stát. Zároveň ale mohou remitence způsobovat inflaci a poškozovat ty rodiny, kterým tyto finance nesměřují a patří mezi nejchudší vrstvy obyvatelstva, mohou zapříčinit spíše zvýšení sociálních rozdílů než jejich snížení. A navíc, pokud je spotřebováváno dovážené zboží, nepovzbuzuje to domácí produkci a nevytváří příležitosti pro rozvoj země. Remitence také představují formu závislosti, tzn., že domácí spotřeba je závislá na vnějším zdroji prostředků. (Moré, 2005, s. 98 – 101)

S ohledem na tyto faktory byla navržena různá opatření ke zvýšení působení remitencí na rozvoj. Jedním z nich je vytvoření finančních nástrojů na podporu remitencí, kterými jsou například bankovní vklady a investiční fondy. Další vytvářejí pobídky pro produktivní investice: daňové úlevy, vzdělávací programy, půjčky na nízký úrok atd. Třetí cestou je uzavírání dohod mezi veřejnými orgány země přijímající finanční remitence a komunitami imigrantů, kteří je posílají, se záměrem společných investic do infrastruktury dalších oblastí společného zájmu. (Malgesini a kol., 2007, s. 96 - 97; Mosangini, 2007, s. 11 – 12) Daně z remitencí do rozvojových zemí, které je obdržely, jsou vášnivě diskutovanou otázkou. Někteří autoři se domnívají, že by vlády zemí přijímající remitence, mohly zachytit některé z nich právě prostřednictvím daní

a investovat je do rozvoje. To je ale diskutabilní návrh, protože to znamená zbavit imigranty části úspor dosažených díky jejich úsilí a protože ze strany státu neexistuje žádná záruka správného využívání těchto financí. (Ochoa, 2009, s. 37)

Remittance jsou mechanismem, který je vnímán jako klíčový mezi nástroji codevelopment. I přes jeho nepochybné přínosy a možné výhody je však při jeho využívání nezbytné mít neustále na paměti, že dopady takto použitých financí se mohou různit a ne vždy nutně vedou k rozvoji a ku prospěchu společnosti hostitelské či vysílající země. Nejen při práci s remitencemi, zde ale především, je třeba nepodcenit zodpovědné vyhodnocení projektu či programu, který s nimi kooperuje.

2.2.2.2 Mikroúvěry

Mikrofinancování je obor, jehož hlavním cílem je poskytování finanční podpory rozvojovým zemím. Patří sem mikroúvěry, mikropojištění a mikroúspory, při čemž mikroúvěry jsou nejvyužívanější z celého oboru a v posledních letech se staly jedním z nejpobulárnějších nástrojů mezinárodní rozvojové spolupráce.

Mikroúvěr je půjčka (úvěr), který má zpravidla nízkou hodnotu a je poskytován jednotlivcům nebo skupinám lidí, které jsou v horší nebo špatné sociální situaci. Jedná se tak většinou o chudou populaci v zemích třetího světa, která nesplňuje kritéria pro čerpání klasických půjček poskytovaných bankami, právě z důvodu sociální situace, nejisté a nepřilíš zajímavé návratnosti investic a také proto, že se jedná o příliš malé částky. Tyto finance jsou půjčovány na vlastní živnostenské a podnikatelské aktivity. Myšlenka mikroúvěrů je založena na principu, že „férová“ půjčka na aktivity vedoucí k vlastnímu rozvoji a obživě spojená se zodpovědností za půjčené peníze, může za určitých okolností vést k pozitivnějšímu efektu než peníze darované. (Mikroúvěry, nedatováno, [on-line])

Mezi nejčastější kritiku mikroúvěrů patří jejich zneužitelnost – nízká kontrolovatelnost adresáta a jeho opravdové využití půjčky. Stává se, že peníze nejsou využity pro účely, pro které byly určeny, dále například, že adresát je pouze ručitelem a s penězi sám nenakládá. To se nejčastěji odehrává v případě žen, které muži donutí vzít si půjčku na své jméno a samy pak s penězi nenakládají. Toto je proti principům

mikroúvěřů³⁴. Další kritika se snáší na privatizaci veřejné sítě sociální podpory, což může vést k omezení veřejných prostředků toho kterého státu do projektů zaměřených na chudé. Někdy hrozí i vysoké sazby bank a klasický bankovní přístup, kdy jde stranou primární záměr mikroúvěřů a hlavním se zde stává zisk. Organizace tak sice půjčují nízké částky, ale s tak vysokým úrokem, že se chudí dostanou do dluhových pastí a mohou díky mikroúvěru trazit. Mikrofinanční instituce jsou často drobné, neznámé a díky tomu je s nimi spojena netransparentnost. Často je předmětem debaty i nestabilita těchto organizací, právě díky tomu, jak jsou malé. Díky tomu sice plní svůj primární účel, ale často nejsou schopny pružně reagovat na aktuální potřeby a adresáti půjček se tak mohou dostat do problémů. Tato nestabilita často zapříčiňuje až přílišnou závislost na zahraniční podpoře. (Malgesini, 2007, s. 108; Mikroúvěry, nedatováno, [on-line])

Tato forma projektů v rámci codevelopment je většinou kombinovaná s dalšími činnostmi, mezi které nejčastěji patří vzdělávací a informační programy. Dále nutno říci, že mikroúvěry nejsou vždy možností pouze pro cizince v zemi svého původu, ale dává možnost působit i v zemi hostitelské, kde je podporováno zakládání drobných podniků za účelem výdělku a podpory rozvoje v zemi původu imigranta, kam putují remitence. Podpora tohoto typu podnikání však nelze považovat za projekty codevelopment v pravém slova smyslu. (Malgesini, 2007)

Někteří autoři jsou na pochybách, někdo ani nepochybuje a přímo nesouhlasí, zda mikroúvěry pojmenovávat jako nástroj codevelopment, jakožto oboustranného prospěchu projektu. Tyto pochybnosti se objevují především proto, že v nich nespátřují pozitivní dopad, nebo vůbec nějaký dopad, na zemi, která tyto půjčky poskytuje. Já jsem ale přesvědčena o opaku; na tento nástroj můžeme hledět jako na prostředek codevelopment díky tomu, že potencionální migranti získávají alternativní příležitost podnikání a výdělku v zemi svého původu a stávajícího bydliště a snižuje se tak počet osob, které jsou nuceny opustit svou vlast z ekonomických důvodů. Tím pádem snižujeme i rozměry potencionálních migračních toků, které jsou často příčinami negativních dopadů na hostitelskou zemi³⁵. Někdy mikroúvěry představují nejen nástroj

³⁴ Základními principy mikroúvěřů jsou: přesvědčení, že investice je vhodnější nástroj než dar, díky čemuž je adresát zavázán povinností a nutí ho to k co nejefektivnějšímu využití prostředků; uznání podnikatelského talentu jako velmi cenné hodnoty; přesvědčení, že chudý podnikatel v rozvojové zemi může mít stejné nadání jako podnikatel s prostředky ve světě rozvinutém. (Mikroúvěry, nedatováno [on-line])

³⁵ Viz první kapitola, migrace a její dopady.

pro minimalizaci migrace, ale i nástroj pro navracení a znovuzачlenění migrantů v zemi svého původu.

2.2.2.3 Návratová migrace

Někdy se „návrat migrantů“ označuje jako „repatriace“, tomuto výrazu se chci ovšem vyhnout z důvodu, že repatriace jsou vždy spojené se zásahem vyšší moci, zpravidla státu. Při čemž v kontextu codevelopment vnímáme návrat nejen jako doprovázenou aktivitu, ale i jako zcela nevázaný a samostatný návrat imigranta do své vlasti.

Sami Naïr zvažoval, že se potenciál codevelopment úzce váže na možnost návratu imigrantů do země jejich původu proto, že přistěhovalec, který získá profesionální znalosti a dovednosti v hostitelské společnosti, je později může využít v zemi původu a přispět tak k jejímu rozvoji. Pro zemi původu by to také mělo být šancí pro obnovení „lidského kapitálu“, který by ve větší či menší míře pomohl formovat stát. (Ochoa, 2009, s. 37 – 38)

IOM (Mezinárodní organizace pro migraci) má o možnostech návratu podobnou představu a v posledním desetiletí zahájila řadu programů podporujících návrat přistěhovalců do země původu. Tato linie činností ale vyvolala a stále vyvolává spory, které nejsou vždy odůvodněné. Některé kritiky jsou založené na předpokladu, že iniciativy podporovaného návratu usilují o snížení přítomnosti cizinců v zemích se silným vlivem migrace. Mezi přistěhovalci samotnými je ale velmi častá myšlenka návratu. Je proto důležité rozlišovat mezi intervencemi, jejichž cílem je podporovat návrat migrantů, kteří si přejí zůstat v hostitelské zemi a mezi asistencí návrtů těch, kteří si skutečně přejí vrátit do země svého původu. Zejména v případě, že zde chtějí pracovat na nějakém produktivním projektu. V každém případě, repatriační programy, které doposud byly zahájeny, neměly z kvantitativního hlediska mnoho úspěchů. Počet migrantů, kteří se k nim přidávají, je poměrně nízký. Je totiž nepravděpodobné, že by se přistěhovalec chtěl vrátit do země svého původu, pokud ho současné podmínky donutily k tomu, aby odešel. Ať už šlo o násilí, korupci, demokratický deficit, nedostatek pracovních příležitostí atd. (Mosangini, 2007, s. 10; Ochoa, 2009, s. 37 – 38)

Krom nepochybné výhody návratové migrace v tom, že „navracení“ přináší získané znalosti a dovednosti, v různém měřítku, z hostitelské země, vnímám

návratovou migraci i jako nástroj pro snížení počtu migrantů v hostitelské zemi. Tady jejich nadměrný počet může vést k negativním dopadům právě na zdejší společnost.

2.2.2.4 Cirkulární migrace – kvalifikace pracovníků

S návratovou migrací souvisí i možnost opakovaného návratu po krátkodobé, většinou pracovní zkušenosti do země původu přistěhovalce. To je případ „cirkulární“ migrace.

Na první pohled by se tyto dva nástroje – návratová a cirkulární migrace – mohly jevit podobně, ne-li stejně. Opak ale dokazuje ta skutečnost, že návratová migrace počítá s trvalým navrácením imigranta do své vlasti, a to v podstatě po jakkoliv dlouhé době pobytu v hostitelské zemi. Cirkulární migrace ovšem počítá s opakovaným navrácením pracovníků do hostitelské země, zároveň však předpokládá jejich návrat po předem stanoveném období do země původu.

Definice tohoto fenoménu, cirkulační migrace, neexistuje, ale například Nekorjak (2009, s. 96) ji označuje jako „strategii, kdy lidé dočasně vycestují do zahraničí s úmyslem vrátit se domů a cestu ještě (i vícekrát) zopakovat“. Díky tomu tento proces nabývá cyklického charakteru zkušeností, které pak mohou pracovníci dále využít a předávat v zemích svého původu, čímž přispívají k jejímu rozvoji. Odborníci cirkulární migraci považují za jedno z nejlepších řešení problému „odlivu mozků“. (Rozvojovka, 2007, [on-line]; Malgesini, 2007, s. 102)

V rámci cirkulární migrace je nutno mít stále na paměti reálnou hrozbu, že se tento nástroj může stát záminkou pouze pro najímání levné pracovní síly. Pro vyhnutí se této možnosti ze strany realizátorů intervencí codevelopment, je nezbytné zajistit, aby najaté osoby získaly před návratem do vlasti hodnotné vzdělání.

2.2.2.5 Osvěta a vzdělávání

Vzdělávání a osvěta o codevelopment umožňuje přinášet informovanost a odbornou přípravu v zemích původu i v zemích přijímajících. Činnosti spojené s tímto působením mohou být určeny budoucím emigrantům, imigrantům v hostitelských zemích, různým sociálním skupinám v těchto zemích, ale i společnosti jako celku atd.

Cíl osvěty a průběžného vzdělávání je jednoznačný: přispět k informovanosti výše uvedených subjektů. Ovšem informace jim předávané se mění s každým z nich.

Potencionálním imigrantům se snaží předávat reálné migrační zkušenosti, ke kterým patří úřední jednání, situace v hostitelské zemi, pracovní příležitosti, integrační problémy atd. V některých případech může mít tento druh osvěty odstrašující charakter ve prospěch zájmů politiky migrační kontroly. (Herrero, nedatováno, s. 13 – 14; Ochoa, 2009, s. 39) Imigrantům, kteří již pobývají v hostitelských zemích, se poskytují informace o jejich možnostech, respektive jejich právech a povinnostech, kterých si často nejsou vědomi. Imigrantům se v rámci programů codevelopment předávají i informace například o tom, jakým způsobem mohou v hostitelské zemi napomoci rozvoji oblasti svého původu a jak se lépe integrovat v místě momentálního působení³⁶ atd. Pro hostitelskou společnost se připravují programy například v podobě potlačování mýtů o migraci a migrantech³⁷, informací o důvodech migrace, o životě cizinců v hostitelské zemi, možnostech, jak se zapojit do rozvoje země imigrantů a jak jim pomoci v hostitelské zemi apod. Tyto programy se odvíjí od konkrétních posluchačů, kterými mohou být různorodé sociální i věkové skupiny.

2.2.2.6 Utváření sítí a budování asociací v hostitelských zemích

Jak je uvedeno výše, větší či menší účast samotných přistěhovalců jako činitelů rozvoje je v programech codevelopment neopomenutelná. To přikládá značný význam pro vytváření sítí a asociací imigrantů, které se podporují především prostřednictvím osvěty, školení, posilování institucí, finančními dotacemi, poskytováním prostor atd.

Některé silné asociace migrantů a dobře organizované sítě totiž mohou přispět k posílení codevelopment. Přispívání může probíhat na několika úrovních; jednak tyto sítě mohou přinášet sociální a ekonomické remitence, mohou se stát partnery organizací a přispívat ke koordinaci projektů codevelopment v zemi hostitelské i zemi původu. O to se mohou snažit prostřednictvím zvyšování povědomí v hostitelské společnosti a o výhodách „nových“ občanů, mohou společně bojovat proti xenofobii a diskriminaci, lobovat před orgány veřejné správy obou zemí, podporovat produktivní investice remitencí a další. Tyto sdružení mohou také usnadňovat výměnu informací nezbytných

³⁶ Zakládání asociací, možnosti různých kurzů atd.

³⁷ Mezi nejčastější patří mýty o migraci patří přesvědčení, že se dá migrace zásadním způsobem snížit, že migranti berou práci místním, dále např. že migranti vyčerpávají sociální systém. (Rozvojovka, 2007, [on-line])

pro tvorbu rozvojových projektů v zemi původu migrantů. (Malgesini, 2007, s. 115; Ochoa, 2009, s. 39)

2.2.2.7 Řízení migračních toků

Například Mosangini (2007, s. 10) ve své publikaci o codevelopment zařazuje „řízení migračních“ mezi jeden z nástrojů, jednu z možných cest codevelopment. Ovšem tento nástroj, většinou vládní nástroj, podmínky pro uskutečňování codevelopment splňovat může i nemusí. Tento fakt je, logicky, zapříčiněn tím, že se řízení toků soustředí primárně pouze na migraci; otázka přístupu k rozvoji země původu či vlastní země díky migraci je až sekundární záležitostí a je velice individuální, jak se k ní vláda postaví. Já shledávám jako nezbytné zde cestu regulace migrace uvést pro komplexní přehled nejvýznamnějších nástrojů konceptu společného rozvoje právě pro možnost codevelopment takto realizovat.

Ačkoliv zní pojmenování tohoto nástroje poněkud obšírně, je třeba zdůraznit, že řízení migračních toků je zcela legitimní cestou a možností každého státu. (Mosangini, 2007, s. 10) Míra zapojení jednotlivých zemí do tohoto procesu je však individuální, většinou spojena s aktuální situací migrace v dané oblasti. Ta může mít několik podob; migrace může být velice nízká, tudíž situace není řešena z důvodu pokojné situace nebo může být řešena z důvodu přílivu migrantů, tzv. pro brain gain. Opačná situace nastává v zemi, která se s migrací potýká ve větším či menším měřítku. Je pravdou, že ani v těchto situacích nemusí vláda toho kterého státu něco podnikat, ale ve většině případů se stát či více států snaží migraci ve vlastním zájmu nějakým způsobem regulovat.

Konkrétní podoby řízení toků mohou vypadat, jak je řečeno výše, různě. Některé z reálných možností, jak mohu vlády působit v oblasti řízení migrace je uvedeno v části „Subjekty a role codevelopment – ústřední vlády“.

2.2.3 Subjekty a jejich role v codevelopment

Jednotliví aktéři mohou koncept codevelopment podpořit v různé míře, různými způsoby a také s různými zájmy. Mezi konkrétní subjekty patří mezinárodní organizace, veřejné úřady, asociace imigrantů, nevládní organizace, v jejichž rámci je největší prostor pro působení sociálních pracovníků, dále banky a spořitelny, remitenční společnosti, odborové svazy, obchodní společnosti, univerzity, výzkumná a vzdělávací

centra a další. Díky tolika možným aktérům budou výsledky codevelopment do značné míry záviset na velikosti zájmu a účasti každého ze jmenovaných.

Jak je naznačeno v průběhu celé práce několikrát, sociální práce doprovází většinu činností spojených s konceptem codevelopment. V zastoupení jednotlivých subjektů proto působí i sociální pracovníci. Tak se děje jak na lokální úrovni, v hostitelské zemi či zemi původu migrantů, tak na úrovni mezinárodní, při realizaci projektů a programů současně v obou zemích.

Vnímám jako nezbytné, než se pustíme do pojmenování konkrétních subjektů, zmínit, že ten, kdo má největší prostor pro navrhování a realizování intervencí v praxi, jsou zpravidla centrální vlády. Protože jen ony mají možnost uzavřít dohody s ostatními zeměmi pro naplňování dohodnuté politiky codevelopment tak, jak navrhuje Sami Naïr. (Ochoa, 2009, s. 29)

2.2.3.1 Mezinárodní organizace

Mezinárodní organizace mají v posledních letech k dispozici čím dál tím lepší specializované vzdělávací programy pro podporu codevelopment v praxi po celém světě. První myšlenky o provádění činností spolupráce v oblasti zemí původu imigrantů vznikly v roce 1994 v rámci Organizace spojených národů (OSN) a Mezinárodní konference o populaci a rozvoji v Káhiře. Následně generální sekretariát a další agentury OSN, mezi nimi např. Mezinárodní organizace práce (ILO) a agentura pro uprchlíky (UNHCR) vyvinuli nezávazné dokumenty v oblasti migrace a spolupráce. (Ochoa, 2009, s. 29) V roce 2007 se v Bruselu konalo první zasedání Globálního fóra o migraci a rozvoji³⁸, které je pořádáno pod záštitou Mezinárodní organizace pro migraci³⁹ a je klíčovým pro řešení otázek v oblasti migrace a rozvoje. Zatím poslední, čtvrté, Globální fórum se konalo v Mexiku v listopadu 2010 za účasti 131 států světa a 38 mezinárodních organizací. (Global Forum, 2011, [on-line]) V roce 2011 došlo k výrazné změně struktury GMFD; místo jednoho několikadenního fóra se pod záštitou

³⁸ Global Forum on Migration and Development (GFMD) je dobrovolné, mezivládní, nezávazné a neformální poradní proces otevřený všem členským státům a pozorovatelům OSN (Ovšem není součástí systému OSN). Je platformou, kde mohou vlády sdílet své národní, regionální a globální zkušenosti v oblasti migrace a rozvoje. Agentury OSN a další mezinárodní a regionální orgány jsou zváni jako pozorovatelé. GFMD je určeno jednak k posílení dialogu a mezinárodní spolupráce, dále pak pro podporu praktických činností zaměřených na výsledky. (Global Forum, 2011, [on-line])

³⁹ International Organization for Migration (IOM)

Švýcarska konalo několik menších a zacílených setkání po celém světě, a to pod heslem „být aktivní v migraci a rozvoji – koherence, kapacity a spolupráce“. (Říhová, 2011, s. 191) Ve stejném duchu věnovalo Společenství iberoamerických národů⁴⁰ jeho šestnáctý summit v roce 2006 analýze vztahů mezi migrací a rozvojem. (OIT, 2012, [on-line])

IOM je na rozdíl od OSN mnohostranná organizace věnující se oblasti migrace. Jednou z prioritních oblastí, na které se IOM zaměřuje je Migrace a rozvoj. Tato organizace publikovala mnoho bulletinů a zpráv a zahájila vlastní programy asistovaných dobrovolných návratů migrantů do zemí jejich původu, stejně jako podpory integrace.⁴¹ (IOM, [on-line])

Mezinárodní organizace mají, ihned po ústředních vládách jednotlivých zemí, největší prostor pro působení v oblasti codevelopment. Na tomto místě bych mohla jejich vlivu v rámci tohoto konceptu věnovat podstatně větší prostor, než je tomu nyní. Avšak cílem práce je představit codevelopment jako celek. Vzhledem k rozsahu zvoleného tématu shledávám toto stručné představení nejvýznamnějších světových organizací a jejich působení v rámci migrace a rozvoje, jako dostačující.

2.2.3.2 Ústřední vlády

Ústřední vlády mají možnost nastavit migrační politiku pružněji, nebo naopak více omezeně. Mohou ustálit kvóty pro zahraniční pracovníky, vyjednávat dohody se zeměmi původu a příjezdu přistěhovalců, vytvářet a spravovat specifické správní struktury pro řízení codevelopment, přidělit mu vlastní rozpočtové podíly, zadat studia a zprávy, spustit osvětové kampaně, financovat programy a projekty codevelopment atd. V praxi mají vlády západních zemí s větším migračním nátlakem tendence přijmout podobnou politiku v oblasti přistěhovalectví, bez ohledu na jejich politické znaky. Migrační tlak je regulován stanovením poplatku a určitými podmínkami „legální“ migrace a vytváření celé řady opatření k boji proti „nelegální“ migraci, která z ní bezprostředně souvisí. Relevantní státní činitelé vidí v codevelopment cestu, jak potlačit tento tlak, založený na předpokladu, že vývoj vysílajících zemí imigrantů sníží touhu,

⁴⁰ Comunidad Iberoamericana de Naciones (CIP)

⁴¹ IOM působí i na území České republiky. Více o této činnosti v části práce věnované Codevelopment v ČR.

nebo potřebu, migrovat. Některé evropské státy zavedly rychlejší opatření, skládající se z nabízení spolupráce s vládami těchto zemí výměnou za pevnější kontrolu svých hranic. (Malgesini, 2007, s. 66 – 70)

V kontextu České republiky má možnost nejvýznamnějších změn a posunů v poskytování rozvojové pomoci Česká rozvojová agentura. Tato, jakožto vládní subjekt, má tedy největší prostor i pro nastolení takových přístupů, které budou zohledňovat migraci jako možný prostředek rozvoje obou společností.

2.2.3.3 Regionální a autonomní správy

Regionální a místní úřady mají ve srovnání s centrální vládou k lidské sociální realitě přistěhovalců podstatně blíže a měly by proto přímo řídit výzvy integrace. Ve Španělsku některé obce a autonomní vlády projeví zájem o codevelopment velmi brzy a významně tak přispěly a přispívají ke studiu a šíření tohoto konceptu. Autonomní a místní správa může pořádat nebo spolufinancovat kongresy, konference a kurzy o codevelopment, publikovat studie a zprávy, vytvářet a spravovat centra na podporu integrace migrantů. Regionální orgány mohou podporovat programy a projekty codevelopment společně se sdruženími migrantů, nevládními organizacemi atd. (Malgesini, 2007, 63 – 67; Ochoa, 2009 s. 30)

Hovoříme-li o výše uvedených subjektech, máme na mysli především orgány hostitelských zemí. V posledních letech je ale stále více evidentní, že politika codevelopment bude mít mnohem větší šanci uspět především díky podpoře, kterou poskytnou orgány zemí původu imigrantů.

2.2.3.4 Nevládní organizace

Nevládní organizace (NGO) jsou dalšími subjekty, které mohou navrhovat, realizovat a vyhodnocovat programy a projekty codevelopment; a to jak s veřejným, tak vlastním kapitálem. V rámci těchto subjektů je dán velký prostor pro činnost sociálních pracovníků na národní i mezinárodní úrovni, kteří mohou provádět osvětu, realizovat práci pro lobby nebo prosazovat a obhajovat politické zájmy před veřejnou správou a mezinárodními organizacemi atd. Ve Španělsku se v posledních letech zvyšuje počet nevládních organizací, které codevelopment realizují a předpokládá se, že jeho rozvíjející se přítomnost v plánech spolupráce s veřejnými orgány bude v nejbližších letech podporována. (Malgesini, 2007, s. 70 – 71, 73 - 75)

Na tomto místě se mohou prosazovat organizace zabývající se migranty a rozvojovou spoluprací a je zde neomezený prostor pro navazování spolupráce s NGO „partnerských“ zemí.

2.2.3.5 Asociace imigrantů

Imigranti jsou nenahraditelnými činiteli codevelopment, ale působení jejich sdružení v této oblasti se velice různí v závislosti na hostitelské zemi, kde působí. Například ve Španělsku nehrají významnou roli, protože zde existují relativně krátce a věnují se zde v podstatě asistenci v pracovní oblasti. Opakem je například Francie či Spojené státy, kde mají tato sdružení, asociace, dlouholetou tradici a mají tak relativně silnou zkušenost v mezinárodní spolupráci, díky čemuž mají snadnější přístup k ekonomickým a profesionálním zdrojům. (Ochoa, 2009, s. 31) Jednou z oblastí codevelopment je tedy podpora těchto sdružení, která mohou například napomáhat integraci cizinců prostřednictvím nejrůznějších akcí (kulturní akce, bohoslužby atd.), informovat obě strany, cizince i hostitelskou společnost (prostřednictvím spolupráce se školami, pořádáním kurzů, seminářů, vydáváním časopisů atd.), může poskytovat poradenské a překladatelské služby a další. (Cizinci v ČR, 2012, [on-line]) Dále tyto organizace mohou spolupracovat, a tato spolupráce se podporuje a vyžaduje, s dalšími subjekty, vládními či soukromými, a mohou tak mít vliv na konkrétní podobu projektů codevelopment.

2.2.3.6 Univerzity

Klíčovou rolí univerzit a výzkumných a vzdělávacích center je především analýza a šíření codevelopment, školení odborníků a nových zájemců o tuto oblast. Tyto subjekty pomáhají začlenit postgraduální akademické obory codevelopment do studijních nabídek. Kurzů, školení a seminářů o konceptu v posledních několika letech výrazně přibýlo a jejich počet se stále zvyšuje. (Ochoa, 2009, s. 31)

Já věřím, že šíření povědomí o konceptu codevelopment právě na akademické půdě je jednou z nejvhodnějších forem pro zvýšení zájmu o tyto myšlenky. V České republice je znalost vztahu mezi migrací a rozvojem velice nízká, především díky tomuto faktu volím na řečené téma svou bakalářskou práci, která může podpořit zvyšování povědomí u odborné veřejnosti, zároveň může být podnětem pro nové zájemce o tuto problematiku.

2.2.3.7 Další aktéři

Existují další objekty, které se do programů codevelopment mohou zapojit sice více okrajově, ale se stejnou důležitostí pro některé oblasti. Mezi ně patří například banky a spořitelny, firmy, odborové svazy, nevládní organizace apod. Zejména pak finanční instituce začaly vnímat populaci přistěhovalců jako potencionální zákazníky a začali jim nabízet produkty a zvláštní upravené služby s cílem zisku. Pomineme-li obchodní zájmy těchto subjektů, poskytování některých služeb, které nabízejí opravdu výhodné podmínky, by mohlo přispět k některé linii codevelopment souvisejících s investicemi do země původu a integrací v hostitelské společnosti.

Při výkonu zahraniční praxe ve Španělsku jsem se osobně setkala například s několika spořitelny, které se aktivně podílí na rozšiřování codevelopment prostřednictvím svých linií společenské odpovědnosti.

2.3 Codevelopment v pojetí EU a ČR

Evropská unie ani Česká republika oficiálně ve svých dokumentech výraz „codevelopment“ nepoužívají. V kontextu evropském i českém však najdeme pracovní oblasti fungující jako „migrace a rozvoj“. V této části práce představím, jak práce v těchto oblastech vypadá a jakým způsobem je zakotvena institucionálně.

2.3.1 Codevelopment a Evropská Unie

V evropské unii se oblastí migrace a rozvoje zabývá Úřad pro rozvoj a spolupráci. EuropeAid, jak se Úřad jmenuje, je Generální ředitelství, které má a starosti rozvojovou politiku EU a poskytování rozvojové pomoci ve světě. Úřad vznikl sloučením Generálního ředitelství pro rozvoj a Úřadu pro spolupráci; díky spojení těchto dvou útvarů se zjednodušila komunikace a zúčastněné strany z Unie se tak nyní v otázkách migrace a rozvoje mohou obracet na jediné Generální ředitelství. EuropeAid rozděluje pomoc prostřednictvím finančních nástrojů s důrazem na kvalitu a účel využití poskytované pomoci. (European Commission, 2012, [online])

Jednou z dvaceti oblastí, které Úřad pro spolupráci a rozvoj rozlišuje v rámci svého působení je Rozvojová politika. Sem patří oblast Migrace a rozvoje, jejímž cílem,

respektive cílem EU v této oblasti, je souvisle řídit legální migraci orientovat se především na případy v zemích s vysokou mírou emigrace⁴² se zaměřením především na otázky zaměstnanosti, vládu a demografický rozvoj. Z ekonomického hlediska tuto činnost pak chápeme jako zaměření se na reformu a vytváření pracovních míst, zlepšení pracovních podmínek a sociálně-ekonomických možností, rozšíření přístupu ke kvalitnímu vzdělávání, zlepšení odborné přípravy a manažerských dovedností a podpora legálního zaměstnání. (European Commission, 2012, [online])

V roce 2006 Komise pro Evropská společenství vydala *Sdělení o globálním přístupu k migraci* spojující všechny související migrační a azylové politiky EU, založené na partnerství s rozvojovými zeměmi zahrnující politickou debatu a úzkou praktickou spolupráci. V únoru roku 2009 se konala *Vysokourovňová parlamentní konference o soudružnosti politik pro rozvoj a migraci* (The High Level Parliamentary Conference on Policy Coherence for Development and Migration), která byla zaměřena na zvýšení povědomí o vztazích mezi migrační a rozvojovou politikou v době, kdy se vyspělé i rozvojové země potýkaly s hospodářskou a finanční krizí a rychlým růstem nezaměstnanosti. (European Commission, 2012, [online])

Evropská unie podporuje posílení třetích zemí prostřednictvím navyšováním kapacit pro řízení legální migrace, jakožto i usnadňování práce národních orgánů či autonomních oblastí při poskytování poradenství potencionálním migrantům nebo jejich blízkým v zahraničí; iniciativy podporující pozitivní dopad na rozvoj z převodů remitencí migrantů a snižování nákladů na tyto převody; iniciativy s cílem umožnit členům diaspor⁴³ přispívat zemi svého původu a dočasně se navrátit vysoce kvalifikovaným migrantům. EU posiluje úsilí při řešení základních příčin migrace, se zvláštním zaměřením na otázky zaměstnanosti, veřejné správy a demografického rozvoje a zkoumá vztah mezi změnou klimatu a migrací a snaží se získat lepší představu o počtu zasažených osob v dnešní době i v budoucnu. (European Commission, 2012, [online])

Cílem současného *Programu EU pro spolupráci se zeměmi původu migrace/azyly* (EU cooperation programme with countries of origin on

⁴² Obzvláště pak země s nízkými a středními příjmy.

⁴³ Jako diaspora je označována skupina lidí nebo etnické populace, kteří jsou přinuceni emigrovat ze své domoviny.

migration/asylum) je pomoci rozvojovým zemím lépe řídit migrační toky. Program není přímo zaměřen na řešení příčin migrace, ale soustředí se na budování kapacit a podpory společné iniciativy, kde partneři ze zemí původu, tranzitu a příjezdu sdílí a vyměňují si pracovní zkušenosti v různých aspektech migrace. (Abad, 2005; European Commission, 2012, [online]; Ochoa, 2009)

Jedním z konkrétních programů EU zabývajících se otázkami migrace a rozvoje je například program AENEAS⁴⁴. Byl zahájen v roce 2004 a zabývá se otázkami migrace, jako jsou regulace toků, boj proti nelegální migraci, integrační a azylová opatření a další, ale také zahrnuje činnosti asistovaného návratu, cirkulační migrace a remitenční intervence. (Abad, 2005; European Commission, 2012, [online]; Ochoa, 2009)

2.3.2 Codevelopment a Česká republika

Jak je uvedeno výše, v českém kontextu koncept codevelopment není příliš znám. Ve skutečnosti se mu zde věnují dvě, respektive jedna organizace, kterou je Mezinárodní organizace pro migraci (International Organization for Migration, IOM) a specializovaný web a fórum Multikulturního centra Praha⁴⁵, který před několika málo lety začal „migraci a rozvoji“ nově věnovat jedno ze svých témat. To zkoumá, „do jaké míry je možné tyto souvislosti využít a také zneužít v politickém rozhodování“. Texty zde se věnují relevantním teoriím a jejich reflexi na úrovni české a evropské migrační politiky a zaměřuje se na vliv migrace na vývoj regionů, z nichž lidé odcházejí za prací. (Migrace online, 2003, [on-line]) Tato část práce, „Codevelopment a Česká republika“, je však v podstatě celá věnována organizaci IOM, jakožto jediné v ČR, která aktivně pracuje s konceptem codevelopment, ačkoliv pod názvem „Migrace a rozvoj“.

2.3.2.1 Mezinárodní organizace pro migraci, IOM

IOM je mezivládní organizace, která byla založena roku 1951 na základě iniciativy Belgie a USA na Mezinárodní konferenci o migraci pořádané v Bruselu. Zde vznikl Prozatímní mezivládní výbor pro evropské migrační trendy (PICMME), a brzy se stal

⁴⁴ Program Evropské komise pro finanční a technickou podporu třetím zemím v oblasti migrace a azylu (European Commission, 2012, [online])

⁴⁵ Specializovaný web a fórum Multikulturního centra Praha nalezneme na adrese www.migraceonline.cz.

Mezinárodním výborem pro evropskou migraci (ICEM). Později byl přejmenován na Mezinárodní organizaci pro migraci (IOM) a tento název se používá do dnešní doby, kdy má organizace 122 členských států a 92 pozorovatelů, které tvoří 18 států a 74 světových regionálních mezivládních a neziskových organizací.

V České republice Mezinárodní organizace pro migraci působí od roku 1998 a její hlavní aktivity na našem území jsou v rámci šesti okruhů, kterými jsou Dobrovolné návraty a reintegrace, Pracovní migrace, Prevence a potírání obchodu s lidmi, Budování kapacit v migračním managementu, Integrace cizinců v České republice a Migrace a rozvoj.

Práce v oblasti migrace a rozvoje v českém kontextu vychází z dlouhodobého záměru IOM, kterým je snaha zdůraznit pozitivní vztah mezi migrací a rozvojem. Organizace přistupuje k mezinárodní migraci jako k fenoménu, který, pokud je správně řízen, může přispět k rozvoji a prosperitě zemí původu i cílových destinací, stejně jako může prospět samotným migrantům. IOM se proto snaží využít rozvojový potenciál migrace ku prospěchu jednotlivců i společnosti, a to zejména v oblasti cirkulární migrace, remitencí, vazeb diaspor se zeměmi původu a další.

2.3.2.2 IOM: Migrace a rozvoj

Projekty migrace a rozvoje se v kontextu České republiky dělí na dva základní okruhy, kterými jsou „Migrace a ekonomický/komunitní rozvoj“ a „Budování kapacit prostřednictvím kvalifikovaných lidských zdrojů a expertů“.

První jmenovaný se zaměřuje na tři základní oblasti, kterými jsou budování kapacit vlád a dalších zainteresovaných v zemích původu k efektivnější a silnější komunikaci a spolupráci s diasporami v zahraničí, které mohou prospět rozvoji v zemi původu, a budování kapacit k více rozvojově orientovaným migračním politikám. Dále pak podpora vlád a dalších aktérů v zemích původu ke strategicky zaměřeným rozvojovým plánům do oblastí, které trpí vysokou migrační dynamikou; tyto projekty se zaměřují na rozvoj ekonomických příležitostí a vylepšení sociálních služeb a komunitní infrastruktury ve vybraných geografických oblastech s vysokou emigrací, nebo naopak návraty migrantů. Třetí oblast se soustředí na usnadnění transferu remitencí a podporu jejich rozvojového potenciálu; IOM se v současnosti zaměřuje na sběr dat, politickou diskuzi a šíření dobrých zkušeností a pilotní projektové aktivity.

Budování kapacit prostřednictvím kvalifikovaných lidských zdrojů a expertů podporuje návraty a opětovné socioekonomické začlenění kvalifikovaných migrantů, kteří mohou přispět ekonomice rozvojových, transformujících se a postkonfliktních zemí. Návraty a reintegrace kvalifikovaných občanů (Return and Reintegration of Qualified Nationals - RQN) a obdobné projekty zahrnují podporu při hledání zaměstnání, podporu při stávajícím zaměstnání apod. Tyto a další podpůrné aktivity napomáhají ekonomickému a sociálnímu rozvoji v zemích původu imigrantů a podporují další návraty kvalifikovaných jedinců.

Podpora studia tématu „migrace a rozvoj“ na vysokých školách

Organizace IOM Praha se od roku 2011 aktivně věnuje šíření konceptu codevelopment, vztahu migrace a rozvoje, prostřednictvím spolupráce s Fakultou sociálních věd Univerzity Karlovy (FSV UK). Jedná se o projekt „Podpora studia tématu „migrace a rozvoj“ na vysokých školách, který je realizován pod záštitou České rozvojové agentury. Jeho cílem je vzdělávat studenty, pedagogy a odbornou veřejnost v oblasti migrace a rozvoje v rámci dlouhodobě udržitelného a rozvíjejícího se systému vzdělávání na vysokých školách. V rámci tohoto projektu byla vypracována metodika a sylabus předmětu, podle kterých probíhala v zimním semestru výuka tématu Migrace a rozvoj na FSV UK, dále tým odborníků zpracoval monografii Migrace a rozvoj, která slouží jako skripta pro výuku. FSV ji vydala v 50 výtiscích, které byly distribuovány mezi školy a do knihoven. V rámci projektu byla realizována Letní škola migrace a rozvoje v Praze, vytvořil se výukový modul tématu migrace a rozvoj na CD, byl přeložen výkladový slovník migrační terminologie IOM. Na FSV UK byla v zimním semestru realizována výuka v rámci kurzu a semináře pro studenty magisterského studia a intenzivního semináře pro studenty bakalářského studia. V poslední fázi projektu byla na Angloamerické univerzitě v Praze uskutečněna veřejná debata na téma Vyhlídky migrace a rozvoje (Perspectives on Migration and Development), na níž byly zástupcům odborné a akademické sféry a médiím mimo jiné představeny výsledky projektu.

Tato aktivita se sama o sobě nedá považovat za „codevelopment“, ale je nezbytná pro šíření tohoto konceptu, tvorbu a vznik nových projektů a programů, které se i díky takovéto formě osvěty a vzdělávání mohou zdokonalovat a přizpůsobovat aktuálním trendům. Vzdělávací činnost v jakékoliv podobě je základem pro zvyšování

povědomí, vývoj nových a zdokonalování stávajících mechanismů v oblasti migrace a rozvojové spolupráce.

2.4 Diskuze a kritika konceptu

Koncept codevelopment vyvolal spory již na svém počátku. Nicméně, většina kritiky, kterou tento koncept obdržel, se netýká ani tak teoretické základny, jako některých případných praktických aplikací.

Jedna z prvních kritik poukazuje na to, že codevelopment dává přistěhovalcům nadměrnou odpovědnost jakožto činitelům rozvoje. Obviňuje autora konceptu, že imigrantům připisuje takové role, které nemají proč hrát, a podle některých by to mohlo vést k zanedbání povinností ze strany orgánů veřejné správy. V dnešní době se však již netvrdí, že jsou přistěhovalci samostatní činitelé rozvoje v zemích svého původu, ale codevelopment se snaží koncipovat řadu aktivit, které přidává k již existujícím programům a projektům v oblasti migrace a rozvoje. K tomuto je ale nutné podotknout, že prostřednictvím osobních záměrů imigranti sice mohou přispět k rozvoji společností obou zemí, vysílající i hostitelské, ale nelze po nich požadovat, natož jim jakýmkoliv způsobem nakazovat, aby souhlasili s aktivním přispíváním k rozvoji vlastních regionů, či měli vyšší sociální vědomí, než má zbytek občanů té které země. Jedním z úskalí codevelopment pak ale je, jakým způsobem navrhovat účinné intervence, které by podnítili migranty k zapojení se do rozvojových činností. Například ve Španělsku však jiné kritické proudy zastávají názor, že intervence codevelopment sice teoreticky počítají s migranty jako s činiteli rozvoje, ale v praxi s nimi pracuje jen minimálně. Tato situace může být částečně způsobena institucionální slabostí skupin přistěhovalců. Očekává se ale, že pokud asociace imigrantů v hostitelských zemích v průběhu vývoje zvýší své schopnosti a sílu dialogu, přiberou na váze jako spolučinitelé projektů codevelopment. (Moreno, 2005, s. 123 – 142; Mosangini, 2007, s. 18; Ochoa, 2009, s. 41 – 44)

Další kritiky konceptu se vztahují na požadavek kontroly migračních toků a opatření na podporu návratu přistěhovalců do jejich země původu. Jak se v praxi ukazuje, velká část činností codevelopment ve skutečnosti spočívá v řízení toků a podporovaný návrat je pouze jednou z pracovních oblastí pro prozkoumání intervencí,

které, i když tomu tak nemusí nutně být, souvisí se snížením populace cizinců. Na druhé straně, jak v oblasti codevelopment, tak v oblasti migrace obecně, se odborníci s opatrností shodují, že nějaký tip řízení toků by být měl, otázkou je pak, jak moc striktně či flexibilně by měl být nastaven. Humanitární ideál volného pohybu osob je totiž postaven na politické realitě, kdy vlády různých zemí a různých ideologií přijmou podobná opatření pro řízení migrace. Pokud by mělo být zavedeno řízení migrace, je vhodnější hledat mezinárodní konsensus a komplexní mezinárodní politiky v rámci Rozvojových cílů tisíciletí OSN. (Moreno, 2005, s. 123 – 142; Mosangini, 2007, s. 18; Ochoa, 2009, s. 41 – 44)

Některé kritiky jsou zaměřeny na konkrétní praktiky, například na nabídku pomoci zemím vysílajícím emigranty výměnou za větší hraniční kontrolu v místě původu. Je ale pravda, že tyto politiky ani jim podobné nejsou v souladu s politikou codevelopment. Stejně tak by nebylo přípustné, aby se repatriace nelegálních imigrantů zvážila jako akce podporovaného návratu. (Ochoa, 2009, s. 43)

A konečně mnoho kritiky směřuje na konkrétní oblast intervencí s remitencemi. Poukazuje se na to, že by imigranti měli používat své úspory bez vnějších zásahů; to se odráží především od reality v severních a západních zemích, kde občané disponují vlastními penězi tak, jak chtějí a mají takové spotřební návyky, které ne vždy vedou k úsporám, produktivitě nebo hladkému fungování ekonomiky. V oblasti remitencí je nutno znovu připomenout, že existují státy, které přijímají remittance, rozhodly se je zdanit a získané procento dát k dispozici na veřejné rozpočty. Některé vlády však mohou být neefektivní, nedemokratické nebo je zde vysoká korupce, nejen díky tomu mnoho emigrantů nedůvěřuje vládcům svých zemí původu. (Moré, 2005, s. 114 - 116; Ochoa, 2009, 41 – 44)

Na závěr můžeme v otázkách intervencí codevelopment pouze konstatovat, že je možné navrhovat pouze takové intervence, které poskytují příležitost k provádění projektů za výhodných podmínek jen těm, kteří si to přejí.

3 Codevelopment v praxi - Organizace ACOBE/AMIBE

V závěrečné kapitole představuji fungování codevelopment mezi Bolívií a Španělskem, mezi nimiž zprostředkovává spolupráci organizace ACOBE/AMIBE. Díky uvedení tohoto příkladu zúročím poznatky z teoretické části práce, kde jsem se zabývala klíčovými aspekty konceptu. Na tomto místě chci demonstrovat, jakým způsobem se tyto prvky využívají v praxi. Po přečtení této kapitoly pro nás bude myšlenka o propojení migrace a rozvoje uchopitelnější a zároveň si v kontextu sociální práce lépe uvědomíme, co všechno se během intervencí codevelopment stává jejím předmětem. To, že je v rámci tohoto konceptu vykonávána na lokální, tedy národní, i mezinárodní úrovni, dosvědčují konkrétní projekty a programy popsané v závěrečné části kapitoly.

3.1.1 Vznik a vývoj organizace ACOBE/AMIBE

ACOBE - Asociación de Cooperación Bolivia-España, Asociace pro spolupráci Bolívie a Španělska - se vymezuje jako nezisková organizace bez politické či náboženské příslušnosti. Jejím hlavním cílem je na mezinárodní úrovni podporovat lidská práva, soužití a rovnost.

Vnik asociace se datuje do roku 2004, kdy se projevuje nadšení především španělských a bolivijských dobrovolníků pro zviditelnění Bolivijců žijících ve Španělsku. A to především pro podporu integrace, rozšíření oboustranných kulturních znalostí a pro napomáhání sociálního a hospodářského rozvoje v Bolívii. Od roku 2006 byla ACOBE zřizována Bolivijským hispánským centrem (Centro Hispano Boliviano) v Centru účasti a integrace⁴⁶ Madrid. Zde se nabízí bezplatné služby všem⁴⁷, kteří mají

⁴⁶ Los Centros de Participación e Integración, CEPI, jsou místa jsou místa pro setkávání místních obyvatel a cizinců, kde mají přístup k celé řadě aktivit zdarma. Usilují o integraci, účast a sdílení mezi přistěhovalci a Španěly a jsou otevřena pro všechny, kteří se chtějí zúčastnit, bez ohledu na národnost nebo jiné rozlišení. V Madridu bylo v roce 2005 organizací ACOBE zřízeno CEPI Bolívia a nabízí místo na podporu soužití a vzájemného porozumění a respektu mezi kulturami; prostor pro semináře, setkání, taneční a divadelní představení a výstav výtvarného umění (malba, fotografie, umělecké řemeslo atd.); zasedání týkající se přistěhovaleckého a pracovního práva a povinnosti občanství; semináře o hledání práce; pracovní dílny; kulturní aktivity, výlety a sociálně-kulturní aktivity; podporuje práva dětí; poskytuje internet, knihovnu a hřiště zdarma; sportovní aktivity a mnoho dalších.

zájem, v oblastech práva, psychologické činnosti, zaměstnanosti, vzdělávání, dobrovolnictví, kultury a sportovního vyžití. V roce 2007 vzniká jako partner, protějšek, organizace AMIBE – Asociación de Migrantes Bolivia-España, Asociace migrantů Bolívie-Španělsko⁴⁸. Ta je založena pro práci v Bolívii s rodinami migrantů a primárně se věnuje oblastem migrace a rozvojové spolupráce. ACOBE je oficiálně uznaným poskytovatelem sociálních služeb v Madridu od roku 2008 a v roce 2011 má 19081 registrovaných členů a partnerů ve Španělsku. V roce 2009 organizace založila první observatoř migrace v Bolívii za účelem zvýšení povědomí o pohybu migrantů v Bolívii a podpořila se veřejná diskuze v rámci realizovaných výzkumů a studií. Jakou součástí založení observatoře se vypracovaly návrhy ve prospěch populace migrantů a jejich rodin. (ACOBÉ a), 2010, [on-line])

3.1.2 Charakteristika organizace ACOBE/AMIBE

Mezi cíle a zásady organizace ACOBE patří podpora lidských práv, soužití a rovnost; podpora projektů a programů v oblasti migrace, rozvojové spolupráce, codevelopment a zvyšování povědomí o těchto oblastech; přispívání k rozvoji a zlepšení veřejných politik v oblasti zemí původu a příjezdu migrantů; podpora sociální a pracovní integrace imigrantů ve Španělsku, dobrovolného návratu a reintegrace v zemi původu; podpora úspor a produktivních investic remitencí a zakládání podniků; podpora vytváření sítí na lokální, národní i mezinárodní úrovni; propagace dobrovolnictví, vzdělávání, kultury a sportu; přispívání k odstranění všech forem rasismu nebo diskriminace ve společnosti a realizace studií a výzkumů. (ACOBÉ a), 2010, [on-line])

ACOBÉ se primárně charakterizuje již od svého založení, kdy celá myšlenka vychází z jednoho podnětu: spolupráce Bolívie a Španělska. Další silnou charakteristikou organizace je, že samotné uživatele vnímá jako protagonisty, jelikož jejich vlastní iniciativy jsou vnímány jako návrhy a pravidelně se díky tomu aktualizují programy a aktivity celé organizace. (ACOBÉ a), 2010, [on-line])

⁴⁷ Tzn. populaci Bolivijců i Španělů

⁴⁸ Díky vzniku bolivijské sesterské organizaci tak můžeme mluvit o ACOBE-AMIBE. Oficiálním názvem organizace však zůstává ACOBE, pokud se ale v následujícím textu objeví název ACOBE či ACOBE-AMIBE, je třeba si uvědomit, že je stále řeč o jedné organizaci.

3.1.3 Codevelopment jako jedna z pracovních oblastí ACOBE/AMIBE

Organizace se všeobecně zabývá třemi oblastmi, kterými jsou migrace, vzdělávání pro rozvoj a senzibilizaci a, pro nás oblast zásadní, spolupráce pro rozvoj a codevelopment.

V oblasti (i)migrace vychází organizace z faktu, že se Španělsko v posledních letech mění v zemi různých národností, mezi které patří i osoby z Bolívie⁴⁹. Díky těmto skutečnostem ACOBE poskytuje prostor pro uvítání, setkávání, navazování přátelství a informování přistěhovalců. Mezi základní body práce v této oblasti práce patří i podpora samotných migrantů i jejich blízkých v Bolívii. Ve Španělsku se organizace zaměřuje na podporu efektivnější integrace migrantů v různých oblastech. (ACOBÉ b), 2010, [on-line])

Vzdělávání pro rozvoj a senzibilizaci zajišťuje asociace v obou zemích prostřednictvím seminářů⁵⁰, konferencí, workshopů apod. V této oblasti využívá organizace například i umění jako nástroje pro zvyšování povědomí, který mu umožňuje oslovit veřejnost díky tanečním a divadelním představením, výstavám fotografií a dalších uměleckých děl. Ty informují o situaci v rozvojových zemích a jsou tak účinnými prostředky v oblasti rozvojové spolupráce. (ACOBÉ b), 2010, [on-line])

Pracovní linie, které se organizace věnuje v rámci „Spolupráce za účelem rozvoje a codevelopment“ se začala rozvíjet na základě momentální situace v Bolívii, kdy se migrace stala přirozenou součástí tohoto latinskoamerického státu a jednou z dominantních cílových destinací je právě Španělsko. Bolivijských imigrantů zde žije v dnešní době téměř 300 tisíc. (ACOBÉ b), 2010, [on-line])

Studie ACOBE-AMIBE v letech 2007 a 2008 publikovala studie „Situace Bolivijců ve Španělsku“ a „Situace rodin přistěhovalců do Španělska v Bolívii“. Příslušně ukazují na ekonomické a psychosociální potřeby přistěhovalců a jejich blízkých v zemi původu a posilují potřebu a odhodlání organizace k práci s transnacionálními rodinami na obou

⁴⁹ Podle Národního statistického úřadu (Instituto Nacional de Estadística, INE) v posledních několika letech Bolivijci daleko přesahují hranici 200 tisíc obyvatel ve Španělsku, což je více než 4% ze všech zahraničních rezidentů v zemi. 74% bolivijské populace žije v Madridu. (Instituto Nacional, 2012, [on-line])

⁵⁰ Jeden z možných přístupů jsou semináře pro studenty a učitele různých národností ve školách a dalších studijních institutech. Podporuje se tak solidarita s rozvojovými zeměmi, vzájemné porozumění kultur, práva dětí a adolescentů a v neposlední řadě Rozvojové cíle tisíciletí.

stranách dění. Ty otvírají nové možnosti pro vzdělávací činnost a psychosociální intervence. V roce 2006 byly zahájeny projekty Spolupráce za účelem rozvoje ve spolupráci s lokálními organizacemi, a od roku 2007 organizace ACOBE spolupracuje s AMIBE jako se svým protějškem v Bolívii. (ACOBÉ b), 2010, [on-line])

Codevelopment se tak objevuje spontánně jako odpověď na potřebu imigrantů mít nějaké spojení, nějaký most mezi hostitelskou společností a zemí původu. To organizaci umožňuje vytvořit spojení mezi projekty zaměřenými na migraci ve Španělsku a projekty rozvojové spolupráce v Bolívii. Všeobecně Bolívie přímo spolupracuje se Španělskem na několika pracovních úrovních. Jednotlivé projekty – codevelopment i další – se pak přímo odvíjí od těchto jinak oddělených oblastí, kterými jsou psychosociální oblast, cizinecké právo, produktivní rozvoj, institucionální podpora a práce na observatoři migrace. V Bolívii jsou nyní dvě kanceláře v hlavním městě La Paz, jedna v Santa Cruz a Cochabambě, v místech původu většiny bolivijských přistěhovalců žijících ve Španělsku. (ACOBÉ b), 2010, [on-line])

3.1.3.1 Psychosociální oblast – ochrana rodin a nezletilých

Migrace téměř nevyhnutelně souvisí s rozpadem rodiny a právě tento fenomén je jedním z prioritních zájmů ACOBE-AMIBE. V rámci tohoto zájmu se soustředí především na děti a mladistvé, kdy je pozornost přikládána případům vykořisťování a zneužívání nezletilých a podpora při pochopení migrace jejich rodičů. Organizace klade důraz na zmírnění dopadů migrace, se kterou se často pojí opuštění dětí a mladistvých, s čímž se pojí zabezpečení co nejpřirozenějšího lidského vývoje v Bolívii. Tento cíl je možné naplnit zajištěním oboustranné komunikace mezi rodinou – v Bolívii a ve Španělsku. ACOBE-AMIBE proto transnacionálním rodinám poskytuje možnost využití programu psychologického poradenství pro studenty základních škol, psychoterapeutickou péči pro děti a mladistvé s navazujícím monitoringem a podporu komunikace dětí s dospělými. Do projektů codevelopment tak spadá relativně komplexní a integrovaná činnost, kterou je psychosociální a zdravotní péče dětem a blízkým migrantů, právní poradenství v oblasti přistěhovalectví, sociální a pracovní znovuzачlenění navrácených migrantů, workshopy na školách zaměřené na žáky a učitele, zvyšování povědomí veřejnosti a další. (ACOBÉ b), 2010, [on-line])

3.1.3.2 Poradenství v otázkách cizineckého práva

Do tohoto okruhu spadá poradenství v otázkách spojených se španělskou a bolivijskou legislativou v migrační a cizinecké oblasti; orientace v oblasti víz, práce, studia, cestování dětí, sloučení rodiny, mezinárodního zdravotního systému, práv přistěhovalců ve Španělsku, legalizace dokumentů a další. Na základě dohody se španělskou ambasádou v Bolívii se realizují aktivity spojené s informovaností a zvyšováním povědomí veřejnosti. (ACOBEB), 2010, [on-line])

3.1.3.3 Oblast produktivního rozvoje

Od roku 2007 se pro zvýšení ekonomické samostatnosti a udržitelného hospodářského rozvoje podporují úspory a investice do podnikání v Bolívii. Realizace projektů codevelopment mezi Bolívií a Španělskem rozvíjí produktivní využití remitencí a profesionalizaci formálních i neformálních podniků. V rámci okruhu těchto činností byl sestaven tým ekonomů provádějící výzkum národních a mezinárodních trhů za účelem podpory začínajících podnikatelů; počítá se s rozvojem produktivních směrnic, bezplatných seminářů a kurzů pro zakládání a řízení v Bolívii. (ACOBEB), 2010, [on-line])

3.1.3.4 Institucionální podpora

Prostřednictvím institucionálních dohod s vládními orgány Santa Cruz, Cochabamba a Tatina se podporují demokratické správy a prosazování dodržování lidských práv. V této oblasti se realizují především kurzy zaměřené na vlády a vedoucí oddělení územních celků, občanské vůdce, významné podnikatele, univerzitní profesory a odborníky. (ACOBEB), 2010, [on-line])

3.1.3.5 Observatoř migrace v Bolívii

Poslední z pracovních linií se odehrává na observatoři migrace v Bolívii, jež byla v roce 2007 založena s cílem studovat sociální a ekonomické dopady migrace a zvyšování povědomí veřejnosti. (ACOBEB), 2010, [on-line])

3.1.4 Programy a projekty codevelopment

V poslední části věnované organizaci ACOBE-AMIBE, představím tři vybrané projekty zrealizované v roce 2009.

3.1.4.1 Projekt „MELGODEBRO: Euro-latinskoamerický model lokální vlády pro produktivní rozvoj“

Proyecto „MELGODEBRO: Modelo Eurolatinoamericano de Gobernanza Local para el Desarrollo Productivo“

Organizace ACOBE ve Španělsku společně s AMIBE-CODEM v Bolívii pod záštitou vlády Alcorcón vytvořili strategii projektu, který se zaměřuje na podporu sociální soudržnosti ve čtyřech latinskoamerických oblastech; Pimampiro v Ekvádoru, Paysandú v Uruguay, Valparasío v Mexiku a Curahuara de Carangas v Bolívii. Tato strategie podporuje hospodářský rozvoj a podnikatelskou kulturu ve městech těchto oblastí. Činnost je také určena pro navrhování, realizaci a konsolidaci inovativního modelu místní správy, produktivního rozvoje a pro ovlivnění základních příčin nedostatku pracovních příležitostí a růstu produktivity ve zúčastněných územích. (ACOBEC, 2010, s. 28, [on-line])

Rozvojová strategie a podpora podnikatelské kultury je navržena a realizována s metodologickou podporou a předáváním zkušeností z města Alcorcón ve Španělsku a Sao Joao Madeira v Portugalsku. Projekt je financován Úřadem pro rozvoj a spolupráci Evropské komise EuropeAid. (ACOBEC, 2010, s. 28, [on-line])

3.1.4.2 „Program institucionální podpory občanské společnosti a transnacionálních rodin (codevelopment Bolívie-Španělsko)“

„Programa de Fortalecimiento Institucional de la Sociedad Civil y de las Familias Transoceánicas (codesarrollo Bolivia-España)“

Tento program byl zrealizován ve městech La Paz, Santa Cruz a Cochabamba pod záštitou komunity Madrid. Migranti a jejich blízcí jsou hlavními příjemci služeb, které jsou realizované na několika úrovních z důvodu dosažení vyšší efektivity. Mezi tyto úrovně patří institucionální, sociální, ekonomická a politická.

V rámci první z nich hovoříme o institucionální podpoře organizací, které pracují v oblasti lidských práv a migrace. Na úrovni sociální se jedná o psychosociální podporu, která nabízí individuální důvěrnou péči pro vytvoření spojení mezi členy transnacionálních rodin. V této oblasti jsou rovněž prováděny skupinové semináře pro mladistvé a poskytuje se cizinecko-právní poradenství. Ekonomická úroveň zahrnuje podporu úspor a produktivních investic remitencí pro vytváření mikropodniků prostřednictvím informačního, orientačního a poradenského systému před i po implementaci podnikatelského plánu. Poslední, politická úroveň se snaží působit na politický dopad prostřednictvím realizace výzkumů a studií, které podněcují diskuzi o fungování veřejných politik v oblasti migrace. Navíc, společně s veřejnými institucemi, podporuje vytváření pracovních sítí na národní, regionální i lokální úrovni a působí na občanskou společnost. (ACOBEC), 2010, s. 29, [on-line])

3.1.4.3 Projekt „Lepší dynamika migrace mezi Bolívií a Madridem: zodpovědná migrace, dobrovolný udržitelný návrat a přesídlení“

„Mejora de las Dinámicas Migratorias entre Bolivia y Madrid: Migración Responsable, Retorno Voluntario Sostenible y Reasentamiento“

Tento projekt je financován městem Madrid a jeho cílem je podporovat přistěhovalce a jejich blízké v různých fázích průběhu migrace, od migračních plánů v Bolívii, přes samotnou migraci do Španělska až po konečnou fázi, kdy se jedinec rozhodne k dobrovolnému návratu do Bolívie. Projekt probíhá ve Městech La Paz, Santa Cruz a Cochabamba v Bolívii a v Madridu ve Španělsku. (ACOBEC), 2010, s. 29 – 30, [on-line])

Klíčovou myšlenkou vzniku projektu byla situace Španělska, které je silně zasaženo ekonomickou krizí. Ta generuje složitou situaci, která silně postihuje i skupinu bolivijských imigrantů. Realizátoři činností se jim zavazují, že návrat se stává příležitostí, která zahrnuje psychosociální podporu ve Španělsku a následuje vzdělávání o samostatné výdělečné činnosti a dosažení znovuzачlenění na sociální a ekonomické úrovni. (ACOBEC), 2010, s. 29 – 30, [on-line])

Mezi jednotlivé činnosti v rámci projektu patří předávání informací stávajícím a budoucím migrantům, uvítání migranta v hostitelské zemi, doporučení, zvyšování povědomí, psychosociální péče a právní poradenství. Nejvíce pozornosti však věnuje

poslední fázi migrace, kdy se přistěhovalec rozhodne pro návrat. (ACOBÉ c), 2010, s. 29 – 30, [on-line])

Závěr

Cílem práce bylo představit codevelopment, jakožto specifický koncept rozvojové spolupráce, a uvést příklad jeho fungování v praxi. Tento cíl jsem pojmenovala na základě osobní sondáže, kterou jsem provedla po návratu ze zahraniční praxe ve Španělsku, kde s konceptem dlouhodobě pracuje a má zde velký potenciál. Fungování konceptu v praxi jsem se pro větší srozumitelnost rozhodla popsat na příkladu spolupráce mezi Španělskem a Bolivií, kterou zprostředkovává nevládní organizace ACOBE. Pro tento účel jsem zvolila metodu případové studie, jednoho z přístupů kvalitativního výzkumu, který umožňuje zaměřit se na jediný případ, v rámci této práce koncept codevelopment, a detailně popsat všechny náležitosti, které s ním souvisí. (Hendl, 2008, s. 97 - 108)

Termín codevelopment je pojmenováním pro relativně nový a stále se vyvíjející koncept, jež propojuje oblast rozvojové spolupráce a migrace. Migrace je vnímána jako klíčový prvek pro možnost rozvoje obou zúčastněných zemí, vysílající i přijímající migranty. Poprvé se tato myšlenka a s ní pojem „codevelopment“ objevuje v roce 1997 ve zprávě francouzské vlády, jejímž autorem je Sami Naïr, francouzský politik a myslitel. Ten staví svou teorii na zdánlivě jednoduchém tvrzení, že pokud je v zemi původu migrantů rozvoj na dostatečné úrovni, není důvod k migraci. Zpráva obsahuje řadu myšlenek, z nichž se dnes některé mohou jevit jako sporné či problematické, jiné však mají značný potenciál. Právě ty se stávají zásadními jako zdroj pro nové přístupy v oblasti mezinárodní spolupráce a migrace. Mezi nimi hraje zásadní roli fakt, že migrace může vést v některých případech k příznivým i negativním účinkům pro společnost hostitelské země i země původu migrantů. Pokud budeme podporovat pozitivní dopady a potlačovat ty negativní, docílíme tak rozvoje obou zúčastněných zemí. Dalším faktorem ovlivňujícím koncept codevelopment je, že se samotní přistěhovalci mohou stát činiteli tohoto rozvoje.

Od chvíle, kdy se myšlenky o propojení doposud samostatných oblastí poprvé dostaly na oči veřejnosti, uplynulo téměř patnáct let a dnes se snaha o teoretické vymezení a definování konceptu přesouvá k více praktickým aspektům. Odborníci se totiž ptají, jak a kdo codevelopment dělá či dělat může. Pro zodpovězení těchto otázek hraje klíčovou roli tzv. spontánní codevelopment. Tak je pojmenován jev, při kterém se

příznivé důsledky migrace částečně vytvářejí samy, bez zásahů veřejných či soukromých orgánů. Pro úspěšnou realizaci projektů a programů codevelopment je však nezbytné pojmenovat nejen tyto pozitivní, spontánní dopady migrace, ale především možné způsoby, jak je zlepšit a maximalizovat a na druhé straně minimalizovat ty negativní.

Mezi konkrétní nejvýznamnější nástroje codevelopment patří remitence, mikroúvěry, návratová a cirkulární migrace, vzdělávací činnost, kvalifikace migrantů, vznik a posilování sociálních sítí a sdružení migrantů a řízení migračních toků. V každodenní praxi se tyto intervenční nástroje navzájem propojují a je běžné, že jeden projekt zahrnuje několik těchto složek. Největší prostor pro návrhy a realizaci intervencí codevelopment v praxi mají ústřední vlády. Bezprostředně je však následují například mezinárodní organizace, asociace migrantů, neziskové organizace, univerzity a banky. Nezastupitelnou pozici má mezi všemi aktéry codevelopment sociální a mezinárodní sociální práce, která se bezpodmínečně pojí s oblastmi rozvojové spolupráce i migrace. V případě, kdy se tyto dvě propojují, se logicky budou propojovat i činnosti sociálních pracovníků, kteří se doposud migrací či rozvojem zabývali odděleně.

Na úrovni Evropské unie s konceptem, ač pod názvem „Migrace a rozvoj“, pracuje Úřad pro rozvoj a spolupráci, EuropeAid. Ten rozděluje pomoc rozvojovým oblastem prostřednictvím finančních nástrojů s důrazem na kvalitu a účel využití poskytované pomoci. Migrace a rozvoj organizačně spadají pod Rozvojovou politiku, jednu z dvaceti oblastí, kterými se Úřad zabývá. Cílem EU v oblasti Migrace a rozvoje je souvisle řídit legální migraci a orientovat se především na případy v zemích s vysokou mírou emigrace se zaměřením především na otázky zaměstnanosti, vládu a demografický rozvoj. V České republice se stejně jako v EU nekooperuje s pojmem codevelopment, ale s migrací a rozvojem; ovšem systém práce v této oblasti v českém kontextu zdaleka není tak propracovaný. Na našem území s ním pracuje jediná organizace, kterou je Mezinárodní organizace pro migraci.

Pro komplexní pohled na koncept codevelopment se práce soustředí i na jeho kritiku. Ta směřuje spíše praktickému využití než teoretickému základu. Velká část kritiky se snáší na pozice migrantů jako činitelů rozvoje, dále se často skloňuje řízení migračních toků a některé další využívané konkrétní praktiky.

Jak zaznívá několikrát během celého textu a jak potvrzuje odborná veřejnost, v českém prostředí je cesta ke zvýšení zájmu o práci s konceptem spojující migraci a rozvoj velice trnitá. Překážky při jejím zdolávání přibývají spolu s neinformovaností a nezájmem jednotlivých aktérů, kteří by ji mohli usnadnit. O této skutečnosti ujišťuje i fakt, že například časopis Sociální práce/Sociálna práca se touto problematikou nezabývá vůbec. Jediné číslo čtyři z roku 2009 se věnuje rozvojové pomoci, ale ani zdaleka se tu neřeší její propojení s migrací a migrační politikou.

Tato práce však může být výchozím bodem pro další oblasti zájmu. Vzhledem ke stanovenému cíli, představit pojem codevelopment na území České republiky, spatřuji její využití v první řadě na tomto území. Pozornost se nyní může ubírat více praktickým směrem, kdy se zájemci o tuto myšlenku, propojení migrace a rozvoje, mohou zabývat dalšími aspekty, které s tématem bezprostředně souvisí. Hlavním bodem, který vyvstává ze zpracovaného textu, pak je, jakou podobu by na území ČR projekty a programy codevelopment mohly mít. Další podněty, které se díky této práci objevují, pak můžeme vnímat na úrovni obecné nebo opět zaměřené na práci v českém prostředí. Hovořím například o výzkumech zaměřené na využití sociální práce na lokální či mezinárodní úrovni v kontextu codevelopment. V této oblasti se můžeme soustředit na stanovení konkrétních metod a postupů či vymezení, do jakých paradigmat a následně teorií činnosti sociálních pracovníků spadají. Dalším předmětem zájmu se může stát například metodika pro odborné hodnocení intervencí v oblasti codevelopment. Ať se výzkumy na řečené či jiné související téma zrealizují či nikoliv, věřím, že tato práce bude podnětem pro zvýšení zájmu v této oblasti a postupem času se i česká odborná veřejnost bude v otázkách rozvoje rozhodovat s ohledem na aktuální situaci migrace a v otázkách migrace bude brát zřetel na její rozvojový potenciál v hostitelské zemi i zemi původu migrantů.

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

ABAD, V. Luis (2005). *Inmigración y cooperación al desarrollo*. In: Kol. aut. (2005). *Codesarrollo: Migraciones y desarrollo mundial*. Madrid: Cideal. ISBN 84-87082-30-0.

COX, David; PAWAR, Manohar (2006). *International Social Work: Issues, Strategies, and Programs*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications. IBSN: 1-4129-1408-6.

DRBOHLAV, Dušan (2001). *Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů)*. In: ŠIŠKOVÁ, Tatjana (ed.) (2001). *Menšiny a migranti v České republice. my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8648-9.

GIMÉNEZ ROMERO, Carlos (2004). *¿Qué es codesarrollo?: Expectativas, concepciones y escenarios de futuro*. Madrid: CECOD.

GÓMEZ GALÁN, Manuel (2005). *Codesarrollo: la hora de la acción*. In: Kol. aut. (2005). *Codesarrollo: Migraciones y desarrollo mundial*. Madrid: Cideal. ISBN 84-87082-30-0.

HEALY, Lynne M. (2001). *International social work: professional action in an interdependent world*. New York: Oxford University Press. ISBN 01-951-2446-4.

HENDL, Jan (2008). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-485-4.

HERRERO MUÑOZ-COBO, Blanca (nedatováno). *Codesarrollo: Alternativa para la Gestión de Migraciones y Desarrollo Apuntes para la Reflexión y el Debate*. Fundación Iberoamericana para el Desarrollo.

HORKÝ, Ondřej (2010). *Česká rozvojová spolupráce: diskursy, praktiky, rozpory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-807-4190-407.

JANKŮ, Kateřina (2006). Moderní migrace. Stěhování se zvláštním významem. *Sociální studia* 1/2006: Svět v pohybu, s. 13 – 27.

LACZKO, Frank (ed.) (2006). *Migration for Development: Within and Beyond Frontiers*. Geneva: IOM International Organization for Migration. ISBN: 978-92-9068-240-X.

MALGESINI REY, Graciela; OCHOA HIGALDO, Javier; LACOMBA VÁZQUEZ, Joan; CLOQUELL LOZANO, Alexis (2007). *Guía básica del codesarrollo: Qué es y cómo participar en él*. Madrid: Cideal. ISBN 978-84-87082-35-1.

MATA – CODESAL, Diana (2007). „*Circular Codevelopment*“: *Codevelopment for temporary migration programs*. United Kingdom, Brighton.

MATOUŠEK, Oldřich (2008). *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.

MIKEŠ, A., SCHOTH, J., STOJANOV, R. (2011). *Remittance a jejich rozvojový dopad*. In: Kol. aut. (2011). *Migrace a rozvoj: Rozvojový potenciál mezinárodní migrace*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

MORENO, Luisa (2005). *Integración y codesarrollo, ¿Realidad o quimera?*. In: Kol. aut. (2005). *Codesarrollo: Migraciones y desarrollo mundial*. Madrid: Cideal. ISBN 84-87082-30-0.

MORÉ, Íñigo (2005). *Las remesas de los inmigrantes a su contribución al desarrollo*. In: Kol. aut. (2005). *Codesarrollo: Migraciones y desarrollo mundial*. Madrid: Cideal. ISBN 84-87082-30-0.

MOSANGINI, Giorgio (2007). *Codesarrollo: ¿algo más que una moda?*. Rebelión. [online]. Dostupné 21. 02. 2012 z <<http://www.rebelion.org/docs/46654.pdf>>

NAÏR, Sami (1997). *Rapport de bilan et d'orientation sur la politique de codeveloppement liee aux flux migratoires*, Paris: Foreign Office.

NEKORJAK, Michal (2009). *Mezisvěty: organizované zaměstnávání migrantů z Ukrajiny v České republice* (disertační práce). Brno: Masarykova univerzita.

OCHOA HIDALGO, Javier (2009). *Cuaderno sobre codesarrollo: Guía de orientaciones prácticas*. Madrid: Cideal. ISBN SA-305-2009.

OLÁH, Michal; PRINCOVÁ, Květoslava (2009). Editorial. *Sociální práce/Sociálna práca*, č. 4/2009, s. 2.

PRINCOVÁ, Květoslava (2011). *Pomoc lidem vzdáleným: Etická témata v zahraniční pomoci* (disertační práce). Praha: Univerzita Karlova.

PRINCOVÁ, Květoslava (2009). Místo sociální práce v mezinárodní pomoci a spolupráci. *Sociální práce/Sociálna práca*, č. 4/2009, s. 63 - 70.

RIDDELL, Roger C. (2007). *Does Foreign Aid Really Work?*. New York: Oxford University Press. ISBN 01-992-9565-4.

ŘÍHOVÁ, Marie (2011). *Globální přístup k migraci a rozvoji a postoj vybraných mezinárodních organizací*. In: Kol. aut. (2011). *Migrace a rozvoj: Rozvojový potenciál mezinárodní migrace*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

Zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci. Zákon č. 151/2010 Sb. v účinném znění ke dni 21. 04. 2010.

Internetové zdroje:

ACOBÉ a) (2010): *¿Que es ACOBE?* [on-line]. Dostupné 29. 03. 2012 z <http://acobe.org/index.php?option=com_content&view=article&id=92&Itemid=56>

ACOBÉ b) (2010): *Cooperacion para el desarrollo y codesarrollo* [on-line]. Dostupné 29. 03. 2012 z <http://acobe.org/index.php?option=com_content&view=article&id=106&Itemid=178>

ACOBÉ c) (2010): *Memoria de Proyectos y Actividades ACOBE 2010* [on-line]. Dostupné 29. 03. z <<http://acobe.org/doc/Memorias/MemACB2010.pdf>>

BIOGRAFÍAS Y VIDAS (2012): *Sami Naïr* [on-line]. Dostupné 02. 03. 2012 z <<http://www.biografiasyvidas.com/biografia/n/nair.htm>>

CIZINCI V ČESKÉ REPUBLICE (2012): *Organizace imigrantů* [on-line]. Dostupné 01. 04. 2012 z <<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=181>>

ČRA - ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA (2009): *Rozvojová spolupráce ČR (ZRS)* [on-line]. Dostupné 02. 04. 2012 z <<http://www.czda.cz/rozvojova-spoluprace/rozvojova-spoluprace-cr-zrs.htm>>

DEMOGRAFIE (2009): *Migrace* [on-line]. Dostupné 14. 03. 2012 z <http://www.demografie.info/?cz_migrace>

EUROPEAN COMMISSION (2012): *Development and cooperation – EuropeAid* [on-line]. Dostupné 28. 03. 2012 z <http://ec.europa.eu/europeaid/who/index_en.htm>

EVROPSKÁ MIGRAČNÍ SÍŤ - EMN (2010): *Studie EMN – Dočasná a cirkulární migrace: empirické poznatky, aktuální nastavení politik a praxe a budoucí perspektivy v členských státech EU. Česká republika.* [online]. Dostupné 15. 3. 2012 z <http://www.emncz.eu/files/soubory/638-Circular_CZ.pdf>

FORS - ČESKÉ FÓRUM PRO ROZVOJOVOU SPOLUPRÁCI (2011) [on-line]. Dostupné 08. 03. 2012 z <www.fors.cz/cs/rozvojova-spoluprace/struktura-zrs>

GLOBAL FORUM ON MIGRATION & DEVELOPEMNT (2011): *Frequently Asked Questions* [on-line]. Dostupné 24. 03. 2012 z <<http://www.gfmd.org/en/faq.html>>

HRA O ZEMI (2007): *Index lidského rozvoje* [on-line]. Dostupné 07. 03. 2012 z <[http://www.hraozemi.cz/index-lidskeho-rozvoje-\(hdi\).html](http://www.hraozemi.cz/index-lidskeho-rozvoje-(hdi).html)>

INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA (2012) [on-line]. Dostupné 24. 03. 2012 z <www.ine.es>

INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION (nedatováno): *About IOM* [on-line]. Dostupné 26. 03. 2012 z <<http://www.iom.int/jahia/Jahia/about-iom/lang/en>>

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH (nedatováno): *Watch and change: Migrace* [on-line]. Dostupné 01. 04. 2012 z <http://jedensvetnaskolach.cz/download/pdf/jsnspdfs_217.pdf>

KOSTLÁN, David (nedatováno). *Transnacionalismus* [on-line]. Dostupné 20. 03. 2012 z <http://www.evropskemesto.cz/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=494&lang=czechutf8>

MIGRACE ONLINE. CZ (2003): *Migrace a rozvoj* [on-line]. Dostupné 29. 03. 2012 z <<http://www.migraceonline.cz/temata/rozvoj/>>

MIKROÚVĚRY (nedatováno): *Co je to Mikroúvěr* [on-line]. Dostupné 22. 03. 2012 z <<http://www.mikrouvery.info/mikrouver.php>>

MINISTERSTVO FINANČÍ ČR (2005): *Zahraniční rozvojová spolupráce* [on-line]. Dostupné 08. 03. 2012 z <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/zahr_rozv_spoluprace.html>

OIT - ORGANIZACIÓN INTERNACIONAL DEL TRABAJO (2012): *Oficina Regional: América Latina y el Caribe* [on-line]. Dostupné 26. 03. 2012 z <http://www.oit.org.pe/index.php?option=com_content&view=article&id=293:jefes-de-la-comunidad-iberoamericana-de-naciones&catid=117:ultimas-noticias&Itemid=1305>

OPRŠAL, Zdeněk a kol. (2008). *Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce* [on-line]. Dostupné 02. 04. 2012 z <http://www.rozvojovka.cz/humanitarni-pomoc-a-rozvojova-spoluprace_228_2.htm>

OSN – INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE (2005): *Rozvojové cíle* [on-line]. Dostupné 02. 04. 2012 z <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zaber/?i=205>>

POLIS (nedatováno): *Migrace* [on-line]. Dostupné 15. 03. 2012 z <<http://www.epolis.cz/page.php?id=28&location=&menu=first&idNotion=6>>

PROJECT MANAGEMENT (nedatováno): *Co je projekt a jaké má vlastnosti* (2005) [on-line]. Dostupné 22. 03. 2012 z <<http://rizeni-projektu.cz/view.php?cisloclanku=2005091201>>

PROJEKTOVÝ MANAŽER (2010): *Logický rámeček projektu (Logical Framework)* [on-line]. Dostupné 22. 03. 2012 z <<http://www.projektmanazer.cz/faq/co-je-logicky-ramec>>

ROZVOJOVKA (2007): *Migrace a rozvoj: Migrace* [on-line]. Dostupné 16. 03. 2012 z <http://www.rozvojovka.cz/download/pdf/pdfs_231.pdf>

ROZVOJOVKY (nedatováno): *Politické problémy rozvojových zemí* [on-line]. Dostupné 18. 03. 2012 z <<http://rozvojovky.vse.cz/>>

SOCIÁLNÍ REVUE (2005): *Definice sociální práce* [on-line]. Dostupné 08. 04. 2012 z <<http://socialnirevue.cz/item/definice-socialni-prace>>

THINKING HEADS (2009): *Sami Nair* [on-line]. Dostupné 05. 03. 2012 z <<http://en.thinkingheads.com/speakers/sami-nair>>

TRAN, Quynh Thu (2008): *Rozvojová spolupráce a hledání koherentního přístupu v mezinárodní migrační politice* [on-line]. Dostupné 05. 04. 2012 z <http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/QTran_KoherenceRozvojoveSpoluprace_proPdf.pdf>